

UPPSALA
UNIVERSITET

Juridiska institutionen
Vårterminen 2014

Examensarbete med praktik
i internationell privat- och processrätt
30 högskolepoäng

Rättsställning för barn födda utomlands genom surrogatarrangemang

En internationellt privaträttslig studie

Författare: Johan Björkman

Handledare: Professor Maarit Jänterä-Jareborg

Innehållsförteckning

Förkortningar.....	3
1 Inledning.....	5
1.1 Ett konkret fall från verkligheten.....	5
1.2 Frågeställningarna	8
1.3 Avgränsning.....	10
1.4 Metod och material.....	11
1.5 Disposition.....	12
2 Relevant internationellt privaträttslig lagstiftning och praxis.....	14
2.1 Inledning.....	14
2.2 Fastställande av föräldraskap.....	14
2.2.1 Moderskap	14
2.2.2 Att fastställa faderskap	16
2.2.3 Fastställande av faderskap genom dom	17
2.2.4 Fastställande av faderskap genom bekräftelse	18
2.2.5 Erkännande av utländskt fastställande av faderskap	19
2.3 Den rättsliga vårdnaden	21
2.3.1 Bryssel II-förordningen	21
2.3.2 1996 års Haagkonvention	24
2.4 Adoptionsrätten	26
2.4.1 1993 års Haagkonvention	27
2.4.2 Lagen om internationella adoptioner.....	29
3 Åtgärder som måste vidtas i barnets födelse land.....	30
3.1 Inledning - surrogatavtal.....	30
3.2 Fastställande av faderskap i barnets födelse land.....	33
3.3 Medborgarskap	35

3.3.1 Rutiner kring surrogatarrangemang.....	35
3.3.2 Befogenhet att gå utanför lagens ramar.....	39
3.3.3 Ny lag om svenskt medborgarskap.....	40
3.4 Samordningsnummer och utfärdande av pass	42
3.5 Kommentar	43
4 Åtgärder när barnet anländer till Sverige.....	45
4.1 Skatteverkets agerande vid folkbokföring för barnet	45
4.1.1 Folkbokföring vid surrogatarrangemang.....	45
4.1.2 Problematik vid fördröjd folkbokföring	47
4.2 Bedömning av faderskapet i Sverige.....	49
4.3 Barnets vårdnadshavare.....	50
4.3.1 Inledning.....	50
4.3.2 Socialtjänsten bekräftar vårdnaden.....	51
4.3.2 Vårdnaden avgörs genom tingsrättsavgörande.....	53
4.3 Närståendeadoption	54
5 Etiska och juridiska aspekter och barnets bästa.....	57
5.1 Barnets bästa.....	57
5.2 Etiska problem rörande surrogatarrangemang.....	59
5.3 Den andra förälderns rättsliga ställning.....	62
6 Avslutande betraktelser	64
Källförteckning.....	65

Förkortningar

1993 års Haagkonvention	1993 års Haagkonvention om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner
1996 års Haagkonvention	1996 års Haagkonvention om behörighet, tillämplig lag, erkännande, verkställighet och samarbete i frågor om föräldraansvar och åtgärder till skydd för barn
Barnkonventionen	Förenta nationernas konvention (20 november 1989) om barnets rättigheter
Bryssel II-förordningen	Rådets förordning (EG) nr 2201/2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000
Dir.	Kommittédirektiv
EKMR	Europeiska konventionen (4 november 1950) om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
EU	Europeiska unionen
EU-domstolen	Europeiska unionens domstol (Luxemburg)
EU:s rättighetsstadga	Europeiska unionens stadga (30 mars 2010) om de grundläggande rättigheterna
Europadomstolen	Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Strasbourg)
FB	Föräldrabalk (1949:381)
FEUF	Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt

HFD	Högsta förvaltningsdomstolen
HD	Högsta domstolen
IFL	Lag (1985:367) om internationella faderskapsfrågor
IPP-rättslig reglering	Internationell privat- och processrättslig reglering
JT	Juridisk tidskrift vid Stockholms universitet
JO	Justitieombudsmannen
LIA	Lag (1971:796) om internationella rättsförhållanden rörande adoption
MedbL	Lag (2001:82) om svenskt medborgarskap
MIA	Myndigheten för internationella adoptioner
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
RF	Regeringsform (1974:152)
Rom I-förordningen	Europaparlamentets och Rådets förordning (EG) nr 593/2008 om tillämplig lag för avtalsförpliktelser
SFB	Socialförsäkringsbalk (2010:110)
SMER	Statens medicinsk-etiska råd
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning

1 Inledning

1.1 Ett konkret fall från verkligheten

Att starta familj och att bli förälder till ett barn anses av många som en betydelsefull del av livet, men för vissa kan det vara svårt att på egen hand bli förälder. Det uppskattas att 10-15 % av alla som strävar efter att få skapa en familj är ofrivilligt barnlösa.¹ Tack vare dagens teknik kan man dock hjälpa fler utav dessa personer till att bli föräldrar, när tidigare adoption var det enda alternativet.

I Sverige tillåts assisterad befruktning genom insemination och befruktning utanför kroppen, s.k. provrörsbefruktning.² Insemination innebär att man för in spermier på konstlad väg i en kvinna³ och befruktning utanför kroppen innebär att man befruktar en kvinnas ägg utanför kroppen och därefter förs det befruktade ägget in i en kvinnas livmoder.⁴ För att få tillgång till någon typ av assisterad befruktning i statlig regi ställs bland annat krav på att den födande kvinnan skall vara gift eller sambo. Om ägget inte är kvinnans eget skall det vara befruktat med partnerns spermier.⁵ Genom att begränsa lagstiftningen rörande tillgång till assisterad befruktning till dessa alternativ ansåg lagstiftarna att de hade omöjliggjort det för par att utföra s.k. surrogatarrangemang.⁶

Surrogatarrangemang är inte tillåtet i Sverige men det existerar ingen reglering som hindrar i Sverige bosatta personer att åka utomlands för att genomföra detta. Ett surrogatarrangemang innebär att en kvinna, på uppdrag av en person eller ett par, blir gravid med avsikten att vid barnets födelse lämna över barnet samt avsäga sig föräldraskapet till personen eller paret.⁷ Ett surrogatarrangemang kan antingen vara av kommersiell eller av altruistisk natur. Det första innebär att surrogatmodern upplåter sin livmoder mot ersättning medan det senare innebär att det saknas vinstintresse för surrogatmodern att bära barnet åt de tilltänkta föräldrarna.⁸ Ryssland, Ukraina, Indien och vissa delstater i USA tillhandahåller surrogatarrangemang av kommersiell natur och

---

¹ Dir. 2013:70 *Utökade möjligheter till behandling av ofrivillig barnlöshet*, s. 2.

² Lag om genetisk integritet m.m. 6 kap. 1§ & 7 kap. 1§.

³ Lag om genetisk integritet m.m. 1 kap. 5§.

⁴ Lag om genetisk integritet m.m. 7 kap. 1§

⁵ Se Lag om genetisk integritet m.m. 6 kap. och 7 kap.

⁶ Prop. 2001/02:89 *Behandling av ofrivillig barnlöshet*, s. 55.

⁷ Se SMER 2013:1 *Assisterad befruktning – etiska aspekter*, s. 154 och A. Singer (2012), *Barnets bästa*, 6 uppl, s. 82.

⁸ Dir. 2013:70, s. 6.

är destinationer svenskar vänder sig till.⁹ Det finns tecken som tyder på att allt fler svenskar anlitar en surrogatmoder utomlands.¹⁰ Att anlita en surrogatmoder utomlands är dock inte helt oproblematiskt, vilket ett ärende hos Justitieombudsmannen (JO) från 2013 illustrerar.¹¹

JO-ärendet handlar om handläggningen av ett ärende rörande tvillingar födda genom surrogatmoderskap i Indien. D hade anlitat en surrogatmor A i Indien till att föda hans barn och hade inför sin resa till Indien kontaktat socialnämndens familjerättsenhet i Helsingborg och berättat om sina planer på att bli förälder. Familjerättsenheten tillhandahöll D en blankett rörande avtal om vårdnad att ta med till Indien, vilket skulle ge D enskild vårdnad över barnen. Att notera är att detta var Helsingborgs kommuns familjerättsenhets första ärende kring surrogatarrangemang. Nämnden hade inhämtat information från familjerättsenheten i Danderyds kommun för att få hjälp kring handläggningen. Efter att A i Indien hade fött tvillingar överlämnades barnen till D för vårdnad och skötsel. A skrev under det från Sverige medtagna avtalet om vårdnad, där hon avsåg sig vårdnaden och godkände att D skulle ha enskild vårdnad om barnen. Moderns ”arbete” ansågs därmed slutfört. Därefter ansökte D om svenskt pass för barnen hos Sveriges ambassad, vilket utfärdades efter att barnen hade erhållit svenskt medborgarskap och samordningsnummer.

Efter att D erhållit svenskt pass för tvillingarna begav han sig tillsammans med barnen hem till Sverige, där D återigen kontaktade familjerättsenheten för att få vårdnadsavtalet erkänt så att han kunde bli folkbokförd som vårdnadshavare till tvillingarna. D skickade samtidigt in handlingarna; närmare bestämt vårdnadsavtal och faderskapshandlingar, till Skatteverket för att få barnen folkbokförda i Sverige. Skatteverket folkbokförde tvillingarna i Helsingborgs kommun men utan att skriva in D som vårdnadshavare och fader. Det var först efter att socialnämnden meddelade att de godkände det nämnda vårdnadsavtalet som D skrevs in som vårdnadshavare till tvillingarna men fortfarande inte som fader. Skatteverket påpekade att faderskapet inte var utrett och klarlagt. De

---

⁹ Utrikesdepartementets promemoria *Vägledning för utlandsmyndigheter vid passansökan i samband med surrogatfödelse*, Bilaga till beslut 2013-10-25, s. 5(5).

¹⁰ Statistik från Sveriges ambassad i New Delhi visar att år 2009 – kom 4 st. barn till Sverige från Indien, år 2010- 8 st., 2011- 23 st., 2012 – 38 st., 2013 – 46 st., år 2014 (per 2014-02-11) – 4st.

¹¹ JO:s beslut 2013-05-22 dnr 5744-2012, *Kritik mot Socialnämnden i Helsingborgs kommun för handläggningen av ett ärende rörande barn födda genom s.k. surrogatmoderskap utomlands*

indiska faderskapshandlingarna, inklusive DNA-analys, ansågs inte tillräckliga. Istället anfördes krav på att det skall finnas en bekräftelse eller en dom som klargör faderskapet, antingen i Sverige eller utomlands. Socialnämnden väckte därefter talan i tingsrätten rörande fastställande av faderskap för tvillingarna. Tingsrätten fastslog att D är fader till tvillingarna och efter meddelad dom registrerades D även som fader till tvillingarna i folkbokföringen.¹²

JO påpekade i sin redogörelse att det inte existerar någon svensk reglering avseende surrogatarrangemang men att ett antal lagar aktualiseras. JO lämnade en kort redogörelse för de aktuella lagarna som kan påverka handläggningen av ett sådant ärende, såsom föräldrabalken (FB), lagen om internationella faderskapsfrågor (IFL) och socialtjänstlagen. Den slutliga bedömningen blev att socialnämnden hade agerat felaktigt när den erkände vårdnadsavtalet, då D inte enligt svensk lag var att anses som fader till barnen. Ett vårdnadsavtal får enligt svensk rätt enbart träffas mellan barnens föräldrar. Vid tidpunkten då avtalet ingicks var det enbart surrogatmodern som enligt den svenska lagens mening var förälder till tvillingarna. JO tryckte på att socialnämnden har en skyldighet att utreda faderskapsfrågan. Utan att faderskapet fastställts saknas det förutsättningar till att erkänna D som vårdnadshavare. JO hade en viss förståelse för socialnämndens agerande eftersom det är av stor vikt att barnen har en legal företrädare, men ansåg att det borde ha skett på annat sätt. Genom sitt agerande kringgick socialnämnden lagstiftningen, vilket kritiserades av JO.

I den fortsatta framställningen kommer begreppet surrogatarrangemang att användas som samlingsnamn för hela processen, från att de tilltänkta föräldrarna tar kontakt med en surrogatmoder till dess att alla juridiska frågor är avgjorda. Surrogatmoder används som begrepp för den kvinna som är havande med barnet och som vid barnets födsel skall överlämna barnet till de tilltänkta föräldrarna. De personer som önskar att få barn genom en surrogatmoder kommer att benämnas tilltänkta föräldrar, även efter att de har barnet hos sig. Namnvalet har gjorts för att undvika förväxling samt för att inte värdera vem som är att anse som förälder. Begreppen kan ifrågasättas ur olika synvinklar. Det kan bland annat anses förminskande för den havande kvinnan att bli benämnd

---

¹² Helsingborgs tingsrätt, dom 2012-12-05 mål nr T 4311-12.

surrogatmoder och inte moder, men jag har valt dessa begrepp utifrån vad som används i statliga publikationer.

1.2 Frågeställningarna

I det ovan redogjorda JO-ärendet ställer JO sig frågande till hur en handläggning bör hanteras av socialnämnden avseende barn födda utomlands genom surrogatarrangemang. Hur skall vårdnadsfrågan hanteras innan något vårdnadsavtal har godkänts och vilken form av utredning bör socialnämnden utföra? JO lämnade ärendet med den kritik som redogjordes för ovan och påpekade att riksdagen har beslutat att frågan skall utredas.

I regeringens direktiv *Utökade möjligheter till behandling av ofrivillig barnlöshet*¹³ ges utredningen i uppdrag att utreda ytterligare möjligheter att hjälpa ofrivilligt barnlösa till att kunna bli föräldrar. Anledningen bakom direktivet är att uppfattning av familjen och synen på havandeskap förändras i samklang med att samhället utvecklas. Utredningen har till uppdrag att se över huruvida ensamstående kvinnor skall ha rätt till insemination och om det finns behov av lagändringar för att möjliggöra för transpersoner att bli föräldrar. I uppdraget ingår även att se över huruvida surrogatmoderskap bör bli tillåtet i Sverige samt om det finns behov av ytterligare reglering kring surrogatmoderskap som sker utomlands.

I direktivet påpekas att surrogatmoderskap innefattar ett flertal etiska frågeställningar och avvägningar, såsom avvägningen mellan att tillgodose en persons önskan att få barn och den att ”använda en annan kvinna som medel” för att lösa problemet.¹⁴ Det är ingen mänsklig rättighet att få barn. Tidigare utredningar har kommit fram till att surrogatarrangemang är något etiskt oförsvarbart. Med tiden har dock synen på föräldraskap förändrats och det har blivit mer förekommande att svenska par åker utomlands för att genomföra surrogatarrangemang, vilket har gjort det relevant att på nytt utreda frågan.¹⁵ Frågor som aktualiseras vid ett surrogatarrangemang är

- Barnets rättigheter,

---

¹³ Dir. 2013:70 *Utökade möjligheter till behandling av ofrivillig barnlöshet*.

¹⁴ Dir. 2013:70 s. 7.

¹⁵ Dir. 2013:70 s. 7.

- Surrogatmoderns rättigheter och skyldigheter,
- De tilltänkta föräldrarnas rättigheter och skyldigheter.

Ämnet för min uppsats handlar om surrogatarrangemang genomförda utomlands och när svenskar tar med barnen till Sverige. Direktivet belyser den osäkerhet som råder för de tilltänkta föräldrarna och barnen när de anländer till Sverige. Svårigheter uppkommer vid bl.a. lagvalsfrågor om fastställande av föräldraskap, vilket är av relevans vid bl.a. ansökan om pass och medborgarskap för barnet.¹⁶ Det saknas anpassad svensk reglering, vilket skapar en osäkerhet kring det rättsliga läget. Osäkerheten kan innebära att de tilltänkta föräldrarna inte vet hur de skall agera. Eftersom myndigheterna saknar entydiga riktlinjer kan liknande fall behandlas olika. Barnet riskerar att hamna i en juridisk utsatt situation. Regeringen påpekar behovet av att få ökad kunskap på området för att skydda barnet.¹⁷

Den tillsatta utredningen har till uppgift att ta fram en reglering som klargör rättsläget och säkerställer barnets rättsliga status. Vidare skall en ev. reglering hindra personer från att kringgå nationella förbud eller begränsningar rörande surrogatarrangemang.¹⁸

Med hänsyn till de frågor som framgår ur JO-ärendet samt de frågeställningar regeringen har ställt, framkommer en bild av att det råder ett oklart rättsläge rörande frågor kopplade till surrogatarrangemang. Jag vill undersöka, så långt det är möjligt, vad som kan anses vara gällande rätt för surrogatarrangemang genomförda utomlands av i Sverige bosatta personer. Ett underliggande syfte är även att se om myndigheters agerande är överensstämmande med gällande rätt. I diskussionen kring surrogatarrangemang har flera etiska aspekter lyfts fram, varför även detta kommer att behandlas. Fokus kommer att ligga på barnets rättsställning, p.g.a. barns särskilda utsatthet.¹⁹ Kopplat till barnets rättsställning är även surrogatmoderns och de tilltänkta föräldrarnas rättigheter och skyldigheter. Utifrån detta har jag valt följande frågeställningar:

---

¹⁶ Dir. 2013:70 s. 11.

¹⁷ Dir. 2013:70 s. 12.

¹⁸ Dir. 2013:70 s. 11.

¹⁹ SOU 1997:161. *Barnets bästa i främsta rummet, FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige*, kap. 6.1.

- ❖ Hur sker tillämpningen av gällande regelverk när ett barn har blivit till genom ett surrogatarrangemang utomlands?
- ❖ Vad gäller ur en internationellt privat- och processrättslig synvinkel?
- ❖ Vilka etiska aspekter aktualiseras?

1.3 Avgränsning

Det centrala i uppsatsen kommer att vara den internationellt privaträttsliga aspekten av surrogatarrangemang genomförda utomlands. Området är för nuläget oreglerat i Sverige och det saknas internationella avtal på området. Detta innebär inte att surrogatarrangemang faller utanför lagens räckvidd. I avsaknad på speciallagstiftning för surrogatarrangemang tillämpas de allmänna reglerna om faderskap och vårdnad. Fokus kommer att ligga på hur surrogatarrangemang förhåller sig till gällande svensk internationellt privaträttslig lagstiftning, vilket inkluderar EU-rätt. En avgränsning är nödvändig för att inte ämnet skall bli alltför spritt.

Min framställning skall röra barnens rättsställning och inte föräldrarnas. Det har påpekats i doktrin att barnets bästa regelbundet har fått stå tillbaka för föräldrarnas vilja och önskan.²⁰ Barnets bästa har blivit lika med föräldrarnas, vilket det inte per automatik behöver vara. Barnets bästa skall utgå ifrån vad som är bäst för barnet och inte för föräldrarna. Det är ingen mänsklig rättighet att skaffa barn, men det är en mänsklig rättighet för ett barn att få vetskap om sina föräldrar och sitt ursprung.²¹ Barnet är nyfött, vilket innebär att det inte är möjligt att låta barnet få komma till tals och det kan inte heller anses ha någon åsikt vid denna tidpunkt.

De tilltänkta föräldrarna kommer att i denna framställning, om inget annat anges, innefatta ensamstående män alternativt två män i en formaliserad parrelation. Med formaliserad parrelation avses äktenskap eller registrerat partnerskap. Anledningen till denna avgränsning är bland annat att ensamstående män och män i parförhållanden har begränsade möjligheter till att få barn. I dagsläget är adoption den enda legala möjligheten för män i parförhållanden. Rörande internationella adoptioner är detta mer av en teoretisk möjlighet, då de flesta givarländer inte föredrar att placera barn hos

---

²⁰ C. Sörgjerd (2012), *Rätten att bli förälder – en analys av reglerna om assisterad befruktning och adoption*, SvJT 2012 s. 675, s. 675.

²¹ Se Barnkonventionen art. 7 och Dir. 2013:70 s. 4.

samkönade par.²² Surrogatarrangemang har därför blivit ett möjligt tillvägagångssätt till att bli förälder.

Ytterligare anledning till att exkludera olikkönade par, liksom ensamstående kvinnor och kvinnor i parrelation är att uppsatsen inte ingående kommer att behandla frågan om moderskapspresumtion. Den frågan rör vem som bör anses som moder, kvinnan med genetisk koppling till barnet eller kvinnan som har varit havande med barnet. Denna diskussion kommer inte att beröras annat än i förbigående.

1.4 Metod och material

Vid utförandet av denna uppsats har den rättsdogmatiska metoden tillämpats. Metoden innefattar att studera de traditionella rättskällorna för att påvisa en bild av det rådande rättsläget. Rörande nationell svensk lagstiftning innebär det att använda sig av lagtext, förarbeten, praxis och doktrin. I dagsläget har inte de övre rättsinstanserna i någon större utsträckning behandlat frågor kring surrogatarrangemang, varför jag har valt att studera även lägre instansers avgöranden.²³ De domar som tas upp är på intet sätt uttömmande för vad som finns på området, utan är vad som har visats möjligt att få fram genom enklare efterforskning. Domarna saknar prejudikatvärde men kan ge indikationer på gällande rättsläge.

Uppsatsen är en internationellt privaträttslig studie. Det innefattar att utöver nationella autonoma regleringar skall även EU-rätten och internationella konventioner beaktas och tillämpas i den mån de blir tillämpliga. Sverige är medlem i EU, enligt RF 1 kap. 10 §, och genom sitt medlemskap har EU-rätten blivit en del av den nationella rättsordningen.²⁴ EU-förordningar är till alla delar bindande och direkt tillämpliga i varje medlemsstat, enligt Europeiska unionens funktionssätt (FEUF) art. 288, och skall tolkas autonomt över hela EU. Detta innebär att EU-domstolens avgöranden är av stor betydelse. Uppsatsen är skriven utifrån ett svenskt perspektiv, men den internationella

---

²² M. Jänterä-Jareborg (2012), *Parenthood for same-sex couples – Scandinavian developments*, I: Legal recognition of same-sex relationships in Europe, National, Cross-border and European perspectives, 2 uppl, s. 115.

²³ I dagsläget har HD en gång behandlat en fråga kopplad till surrogatarrangemang i NJA 2006 s. 505. HFD har nyligen meddelat prövningstillstånd rörande barnbidrag till barn födda genom surrogatmoderskap, protokoll 2014-03-07 mål nr. 210-14. EU-domstolen har behandlat frågor om tilltänkta föräldrarnas rätt till föräldrapenning i *C.D. mot S.T.*, mål C-167/12 (2014) och *Z. mot A Government department*, mål C-363/12 (2014).

²⁴ A. Rosas, L. Armati (2010), *EU constitutional law, An introduction*, s. 54.

prägling ämnet har gör det relevant att även studera internationell doktrin på området. Vissa delar i framställningen har komparativa anslag, vilket är för att ge läsaren en uppfattning om den globala kontext surrogatarrangemang befinner sig i.

I min arbetsprocess har jag varit i kontakt med berörda myndigheter för att få en inblick i deras arbetsrutiner kring barn födda genom surrogatarrangemang utomlands. Även två intervjustudier har beaktats. I den ena studien intervjuades surrogatmödrar i Indien, om deras syn och tankar kring att vara havande för någon annan.²⁵ I den andra intervjustudien har tilltänkta föräldrar uttalat sig om svenska myndigheters bemötande och agerande.²⁶

I en internationellt privaträttslig studie är det av relevans att utröna vilken stats domstol som har behörighet att pröva den juridiska frågan. När domsrätten är fastställd gäller det för domstolen att avgöra vilken lag som skall tillämpas på det enskilda fallet. Att en domstol har behörighet behöver inte innebära att frågan skall avgöras enligt den egna lagstiftningen, utan en lagvalsreglering kan ge annan lag tillämplighet. Utöver frågor om domsrätt och lagval är frågor rörande erkännande och verkställighet av en annan stats avgöranden av intresse. Frågor om huruvida faderskapsfastställelser och vårdnadsavtal erkänns i Sverige kommer att ingående studeras.

1.5 Disposition

Den fortsatta framställningen kommer i kapitel två ge en översyn av relevant internationellt privat- och processrättslig reglering. Därefter kommer surrogatarrangemang belysas genom att de olika moment som de tilltänkta föräldrarna går igenom redogörs. Tredje kapitlet rör de åtgärder som måste vidtas i barnets födelseland och fjärde kapitlet går in på de åtgärder som vidtas vid ankomsten till Sverige. Fokus ligger på de svenska myndigheternas ställningstaganden.

Det femte kapitlet belyser surrogatarrangemang från principen om barnets bästa samt tar upp olika etiska och juridiska aspekter som är av relevans för surrogatarrangemang. I det avslutande kapitlet (kap. 6) ges några avslutande betraktelser på

---

²⁵ Sama-Resource Group for Women and Health (2012), *Birthing a Market, A Study on Commercial Surrogacy*.

²⁶ K. Hansson, E. Olofsson (2011), *Surrogatbarnet, ärendet myndigheter helst inte vill handlägga – Myndigheters bemötande vid surrogatmödraskap utifrån svensk lagstiftning och föräldrarnas perspektiv*.

surrogatarrangemang i allmänhet och på svenska myndigheters agerande vid surrogatarrangemang utförda utomlands.

2 Relevant internationellt privaträttslig lagstiftning och praxis

2.1 Inledning

Ett surrogatarrangemang innebär att en kvinna avtalar med en person eller ett par att genomgå en graviditet och att föda ett barn som avses bli beställarens.²⁷ Vid ett surrogatarrangemang är syftet att det rättsliga föräldraskapet och vårdnaden skall flyttas över från den födande modern och hennes eventuella partner till de tilltänkta föräldrarna. Utifrån min avgränsning är de tilltänkta föräldrarna antingen ett manligt par eller en ensamstående manlig person. En förutsättning i den fortsatta framställningen är att surrogatarrangemanget har skett utanför Sveriges gränser. Avgränsningen aktualiserar frågor om föräldraskap och vårdnad med en internationell anknytning enligt rådande internationellt privat- och processrättsliga (IPP-rättsliga) regleringar.

2.2 Fastställande av föräldraskap

2.2.1 Moderskap

Enligt svensk rätt presumeras den kvinna som föder ett barn vara dess moder vilket, enligt föräldrabalken (FB) 1 kap. 7 §, även gäller om barnet har tillkommit genom äggdonation. Det saknar betydelse huruvida kvinnan saknar genetisk koppling till barnet.²⁸ Vid en befruktning utanför kroppen, s.k. IVF-behandling, används inte alltid kvinnans egna ägg utan möjlighet finns att använda sig av ett donerat ägg som sedan placeras in i kvinnans livmoder.²⁹ Kvinnan har i detta fall ingen genetisk koppling till barnet men däremot en biologisk som uppkommer i och med graviditeten. Det biologiska sambandet, skapad genom graviditet, mellan mor och barn har ansetts vara av större betydelse än det genetiska.³⁰ Det saknas IPP-rättslig reglering rörande fastställande av moderskap. Förarbetet till FB 1 kap. 7 § berör ej hur moderskapet skall avgöras i frågor med internationell anknytning.³¹ *Bogdan* anser att den svenska IPP-rättsliga regleringen rörande fastställande av faderskap även bör vara analogt tillämpbar

---

²⁷ Dir. 2013:70 *Utökade möjligheter till behandling av ofrivillig barnlöshet*, s. 6.

²⁸ Prop. 2001/02:89 *Behandling av ofrivillig barnlöshet*, s. 57.

²⁹ SMER rapport 2013:1 *Assisterad befruktning – etiska aspekter*, s. 50f och 55.

³⁰ Å. Saldeen (2013), *Barn- och föräldrarätt*, 7 uppl, s. 55.

³¹ M. Bogdan (2002), *Internationellt privaträttsliga aspekter av äggdonation och surrogatmoderskap*, SvJT 2002 s. 746.

rörande moderskapet.³² Resultatet av det blir att moderskapet skall avgöras utifrån det lands lagar där barnet efter födseln får sin hemvist. Saknas en presumtion om moderskap skall fastställande, alternativt hävande, av moderskap bedömas enligt det lands lagar där barnet har sin hemvist vid målets avgörande i första instans.³³

NJA 2007 s. 684 handlar om hävande av föräldraskap för ett par som hade anlänt till Sverige tillsammans med tolv barn, som vid ankomsten folkbokfördes som barn till paret. Efter att fem utav dessa barn blev omhändertagna enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga väcktes misstanke om att kvinnan och hennes make inte var barnens biologiska föräldrar. En faderskapsutredning visade på att kvinnan och hennes make högst sannolikt inte var barnens biologiska föräldrar. Frågan i Högsta domstolen (HD) rörde huruvida domstolen kunde ta upp moderskapstalan och faderskapstalan till prövning genom den allmänna fastställsetalan i Rättegångsbalken (RB) 13 kap. 2 §.

HD konstaterade att

- (1) föräldraskap har ett antal rättsverkningar och avser således ett rättsförhållande,
- (2) regleringen i FB skall inte anses uttömmande för de fall där föräldraskap kan tas upp till prövning,
- (3) det råder en ovisshet rörande förhållandet som skall fastställas,
- (4) det är till förfång för kärande om frågan inte blir klargjord.

HD ansåg att i det enskilda fallet var alla rekvisit uppfyllda och kärandena fick föräldraskapet hävt. Noteras bör att HD inte berör den internationella anknytning som fallet har och ger inga riktlinjer kring hur ett ärende skall avgöras där moderskapet inte är klarlagt och barnen nyligen har anlänt till Sverige. Klarlagt är däremot att det går att föra en fastställsetalan rörande moderskap med RB 13 kap. 2 §. Tingsrätter har sedermera vid fall där myndigheter har ställt krav på att moderskapet skall vara fastställt och någon tvekan har uppkommit, tillämpat RB 13 kap. 2 § som rättslig grund för att ta

---

³² M. Bogdan (2002), SvJT 2002 s. 747.

³³ Jämför IFL 2 § och 5 §.

upp saken till prövning.³⁴ Dessa fall har rört mödrar som har kommit till Sverige med sina barn och ansökt om uppehållstillstånd för sig och barnen.

2.2.2 Att fastställa faderskap

Vid fastställande av faderskap med internationell anknytning tillämpas lag om internationella faderskapsfrågor (IFL), vilken kompletteras med lag om erkännande av nordiska faderskapsavgöranden (NFL) rörande de nordiska länderna.³⁵ I denna framställning kommer fokus att vara på regleringen i IFL. NFL berörs inte närmare nedan, då det synes vara mer förekommande att utföra surrogatarrangemang utanför Norden.³⁶

Det presumeras enligt IFL 2 § att

”en man som är eller har varit gift med ett barns mor skall anses som barnets far, då det följer av lagen i den stat där barnet vid födelsen fick hemvist eller, om inte någon skall anses som barnets far enligt den lagen, då det följer av lagen i en stat där barnet vid födelsen blev medborgare. Fick barnet vid födelsen hemvist i Sverige, skall frågan dock alltid bedömas enligt svensk lag.”

Utöver presumptionen att fadern är den som är gift med barnets moder kan, i de fall där modern inte är gift, fastställande av faderskap ske genom dom eller bekräftelse.³⁷

IFL bygger på hemvistprincipen vilket innebär att definitionen av hemvist är av avgörande betydelse för att kunna utröna både domsrätt och lagval. Enligt förarbetena till IFL strävar lagstiftaren efter en enhetlig definition av hemvistbegreppet i svensk internationell privat- och processrätt, vilket skall ta sin utgångspunkt i lag om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap 7 kap. 2 §.³⁸

---

³⁴ Se bl.a. Malmö Tingsrätt, Dom 2013-11-26 mål nr T 8291-13 och Södertörns Tingsrätt, Dom 2013-07-09 mål nr T 7663-13

³⁵ IFL 1 §.

³⁶ Surrogatmoderskap är inte tillåtet i vare sig Norge, Finland, Danmark eller Island. Se SMER rapport 2013:1 s. 161-165.

³⁷ IFL 3 § rörande bekräftelse av faderskap och IFL 4 § rörande fastställande av faderskap genom dom.

³⁸ Prop. 1984/85:124 om internationella faderskapsfrågor m.m. s. 40.

En person skall anses ha hemvist

”om bosättningen med hänsyn till vistelsens varaktighet och omständigheterna i övrigt måste anses stadigvarande.”³⁹

Vid bedömningen skall personens avsikt att under en längre period stanna kvar i landet tas med i beaktandet, vilket dock inte innebär krav på att personen skall ha planer på att stanna för all framtid, utan snarare tills vidare inom en ej oväsentlig tidsperiod.⁴⁰ Även personens anknytning till tidigare vistelseland skall beaktas, huruvida kopplingarna till det landet har brutits eller ifall personen har bibehållit vissa band. Desto mindre koppling som finns kvar till ursprungslandet desto mer talar det för att personen skall anses ha hemvist i det nuvarande landet, även om vistelsen pågått under en kort period.⁴¹ Vid avgörandet av om var ett barn har hemvist skall särskilt beaktas om avsikten är att barnet skall växa upp i landet. Det föreligger en presumtion att barnets hemvist överensstämmer med dess vårdnadshavare, vilket dock kan brytas i det enskilda fallet.⁴² Presumtionen är problematisk när barnet har två vårdnadshavare och de har hemvist i olika länder. Detta eftersom en person troligen inte kan anses ha hemvist i två länder samtidigt.

2.2.3 Fastställande av faderskap genom dom

Svensk domstol har rätt till att ta upp frågan till prövning rörande fastställande eller hävande av faderskap när

- (1) barnet har hemvist i Sverige,
- (2) mannen som berörs av talan har hemvist i Sverige,
- (3) det föreligger särskilda skäl där barnets, moderns eller mannens anknytning till Sverige berättigar en prövning i Sverige.⁴³

Dessa punkter är alternativa och det räcker således att en av dem är uppfylld för att svensk domstol skall anses ha behörighet.⁴⁴

---

³⁹ Lag om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap 7 kap. 2 §.

⁴⁰ Prop. 1973:158 med förslag till lag om ändring i lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap, m.m., s. 80.

⁴¹ Prop. 1973:158 s. 81.

⁴² S. Pålsson (2006), *Svensk rättspraxis i internationell familje- och arvsrätt*, s. 28.

⁴³ IFL 4 §.

⁴⁴ Prop. 1984/85:124 s. 46.

I enlighet med IFL 4 § förekommer svensk domsrätt alltså när antingen barnet eller den svarande mannen har hemvist i Sverige. Det finns även möjlighet till svensk domsrätt om det föreligger särskilda skäl kopplade till mannens, barnets eller moderns anknytning till Sverige.⁴⁵ Denna punkt skall tolkas restriktivt. I praxis har det varit svårt att kunna hävda domsrätt via denna grund.⁴⁶ I NJA 1988 s. 105 fann domstolen att det inte förelåg några särskilda skäl för svensk domsrätt, när en man med tyskt medborgarskap med hemvist i Sverige ansökte om att få fastställt faderskapet till ett barn med medborgarskap och hemvist i Finland. Det framkom att mannen hade tidigare samlevt med barnet och dess moder i Sverige under flera år. Denna anknytning till Sverige ansåg HD inte vara tillräcklig för att ge svensk domsrätt.

Lagvalet regleras i IFL 5 § där det stadgas att det är lagen i det land där barnet har hemvist vid *avgörandet* i första instans som skall tillämpas. Om hemvisten för barnet ändras från det när talan väckts tills avgörandet, är det alltså hemvisten vid tidpunkten för *avgörandet* i första instans som avgör lagvalet.⁴⁷

2.2.4 Fastställande av faderskap genom bekräftelse

Enligt IFL 3 § 1 st. kan faderskapet fastställas genom bekräftelse under medverkan av en svensk socialnämnd om en svensk socialnämnd i Sverige är skyldig att utreda faderskapet. Det framkommer i FB 2 kap. 1 § att en socialnämnd har skyldighet att utreda faderskapet om barnet har hemvist i Sverige. Vid utredning och bekräftelse av faderskapet skall i sådana fall svensk lag tillämpas, enligt IFL 3 § 2 st. En faderskapsbekräftelse är en rättshandling där fadern bekräftar att han är den biologiska fadern till ett barn.⁴⁸ För att en bekräftelse skall erkännas ställs ett antal krav på rättshandlingens innehåll, exempelvis moderns samtycke och att det kan anses troligt att mannen är fader till barnet. Vidare krävs det enligt svensk rätt att bekräftelsen är skriftlig och bevittnad samt att den har blivit godkänd av en socialnämnd innan den kan anses giltig.⁴⁹

---

⁴⁵ IFL 4 § 1 st. punkt 3.

⁴⁶ S. Pålsson (2006), s. 91f.

⁴⁷ Prop. 1984/85:124 s. 50-51.

⁴⁸ M. Bogdan (2014), *Svensk internationell privat- och processrätt*, 8 uppl, s. 196.

⁴⁹ M. Bogdan (2014), s. 196.

2.2.5 Erkännande av utländskt fastställande av faderskap

Ett utländskt avgörande rörande faderskap skall erkännas i Sverige, enligt IFL 7 § 1 st., om det har vunnit laga kraft och att det kan anses skäligt med hänsyn till en parts hemvist, medborgarskap eller anknytning att frågan prövades i det landet. Dock skall inte det utländska avgörandet erkännas om svaranden inte har haft kännedom om den väckta talan eller har saknat rimlig möjlighet att föra sin talan.⁵⁰ En fastställandedom skall inte erkännas, i enlighet med IFL 7 § 2 st. punkterna 2-4, om den står i strid mot ett tidigare svenskt eller utländskt avgörande. Ett utländskt avgörande skall inte heller erkännas om det redan förekommer ett i Sverige giltigt fastställande av faderskap i annan form än ett domstolsavgörande. Detsamma gäller att ett utländskt avgörande inte skall erkännas om det redan pågår en rättegång i Sverige rörande samma fråga. Ett utländskt avgörande skall inte heller erkännas om det utomlands pågår en rättegång rörande samma fråga, vilken påbörjades tidigare än den rättegång som fastställandedomen härstammar ifrån.⁵¹

I NJA 2008 N 31 betonar HD att IFL 7 § 2 st. är till för att skydda svenska intressen, varför inte ytterligare krav kan ställas på en process i en utländsk domstol än vad som hade varit fallet i en svensk rättegång. Ärendet rörde huruvida en kroatisk fastställelse av faderskap skulle erkännas när fadern inte hade blivit delgiven talan eller gått i svaromål. HD konstaterade att för att IFL 7 § skall uppfyllas krävs att svaromålet ges av fadern personligen eller via ombud. Dock kan det inte krävas att ombudet är befullmäktigat av fadern, utan det kravet syftar till är att faderns rättigheter på något sätt har bevakats. Det framkom ur den kroatiska domen att mannens moder utsetts till ”tillfällig förmyndare” och modern hade gett fullmakt åt andra att föra sin sons talan. Mannens ansågs ha blivit företrädd i rättegången varför han ansågs ha gått i svaromål. Detta tillvägagångssätt ansågs inte heller stå i uppenbar strid mot den svenska rättsordningen då förfarandet har motsvarighet i FB.

Rörande fastställande av faderskap genom bekräftelse stadgas det i IFL 8 § att en utländsk faderskapsbekräftelse erkänns i Sverige om den är giltig enligt den stats lag där barnet eller den man som lämnade bekräftelsen hade hemvist, alternativt någon av dem är medborgare. Bekräftelsen av faderskapet skall anses giltig till formen om den har

---

⁵⁰ IFL 7 § 2 st. punkt 1.

⁵¹ IFL 7 § 2 st. punkterna 5 -6.

uppfyllt formkraven i landet där bekräftelsen gavs.⁵² Dock skall inte en faderskapsbekräftelse erkännas i Sverige om den står i strid med ett i Sverige giltigt fastställande av faderskap som hade påbörjats före bekräftelsen i antingen en rättegång eller genom någon annan form.⁵³ Detsamma gäller ifall det har påbörjats en rättegång i Sverige eller utomlands rörande faderskapet före bekräftelsen gavs.⁵⁴ En faderskapsbekräftelse skall inte anses giltig om den är uppenbart oriktig.⁵⁵

Frågan om en utländsk fastställelse av faderskap gäller i Sverige skall i normalfallet prövas prejudiciellt av den myndighet och i det sammanhang där frågan uppkommer.⁵⁶ Dock finns det en möjlighet, enligt IFL 9 §, för parterna i den utländska rättegången eller i vissa fall för svenska myndigheter att få frågan slutligt bestämd av Svea hovrätt. Syftet med IFL 9 § är att skapa en möjlighet för parterna att för alla ändamål få klarhet huruvida fastställandet av faderskapet är giltigt i Sverige eller inte.⁵⁷

Ur en ordre public-synpunkt synes det vara svårt att inte acceptera ett utländskt lagrum, domstolsavgörande eller faderskapsbekräftelse. Det är enbart om det skulle vara uppenbart oförenligt med den svenska rättsordningen som ordre public-förbehåll kan komma ifråga, enligt IFL 12 §. Detta har betonats i HD:s avgörande NJA 1999 s. 181 som handlade om erkännande av en dom om fastställande av faderskap i Madagaskar, där en avliden svensk man förklarades far till ett barn. Parterna i det utländska målet var barnets moder och den avlidne mannens far. Enligt svensk rätt skall vid mål om faderskapstalan när den utpekade mannen är avliden, talan föras mot hans arvingar. I det nuvarande fallet var mannens enda arvinge hans i Sverige bosatta dotter och mannens far var alltså inte arvinge. Enligt HD skall IFL 12 § tillämpas restriktivt och vid tillfällen då avgörandet är oförenligt med det biologiska faderskapet. Det är omständigheterna i målet som skall avgöra huruvida avgörandet medför ett resultat som är oförenligt med den svenska rättsordningen. Enbart det att den utländska regleringen är främmande för den svenska rättsordningen innebär inte nödvändigtvis att domslutet är felaktigt.⁵⁸ HD ansåg, med hänsyn till den restriktiva tillämpningen av ordre public-förbehåll, att enbart

---

⁵² IFL 8 § 2 st.

⁵³ IFL 8 § 3 st. punkterna 1-2.

⁵⁴ IFL 8 § 3 st. punkterna 3-4.

⁵⁵ IFL 8 § 3 st. punkt 5.

⁵⁶ Prop. 1984/85:124 s. 32.

⁵⁷ NJA 1999 s. 181.

⁵⁸ NJA 1999 s. 181.

omständigheten att mannens arvinge inte hade getts möjlighet att uttala sig i faderskapsfrågan inte kunde anses tillräckligt för att avgörandet skulle vara i uppenbar strid med grunderna i den svenska rättsordningen.

2.3 Den rättsliga vårdnaden

Vid ett surrogatarrangemang är syftet att de tilltänkta föräldrarna skall bli föräldrar i rättslig mening samt att vårdnaden skall flyttas över från surrogatmodern till de tilltänkta föräldrarna. Det krävs enligt svensk rätt att man anses som rättslig förälder före man kan ha några anspråk angående vårdnaden om barnet.⁵⁹ I Sverige, när ett barn föds, tillskrivs föräldrarna vårdnaden gemensamt om de är gifta med varandra och i annat fall tillfaller vårdnaden modern ensamt.⁶⁰ Det är möjligt för föräldrar att avtala sinsemellan om vårdnaden, vilket även innefattar att avsäga sig vårdnaden till fördel för den andra föräldern. Ett sådant avtal kallas vårdnadsavtal och skall för att bli giltigt uppfylla ett antal formkrav samt godkännas av behörig socialnämnd. Socialnämnden skall pröva att avtalet uppfyller formkraven, bl.a. att det är skriftligt, samt avgöra om avtalet är utformat med barnets bästa i hänseende.⁶¹

Vid ett surrogatarrangemang är modern och den som önskar överta vårdnaden inte gifta med varandra. Om barnet har hemvist i Sverige regleras frågorna om domsrätt enligt Bryssel II-förordningen. Lagvalet bedöms enligt 1996 års Haagkonvention. Behörighetsreglerna i Bryssel II-förordningen och 1996 års Haagkonvention skall tillämpas avseende alla barn med hemvist i Sverige, oavsett om barnet även har anknytning till tredje land.⁶²

2.3.1 Bryssel II-förordningen

Rådets förordning (EG) nr 2201/2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000 (Bryssel II-förordningen) rör bland annat

---

⁵⁹ J. Schiratzki (2013), *Föräldraansvar i välfärdsstaten – om vårdnad, vårdnadstvist och barnskydd*, s. 93.

⁶⁰ FB 6 kap. 3 §.

⁶¹ M. Sjösten (2009), *Vårdnad, boende och umgänge – samt verkställigheten av sådana avgöranden*, 3 uppl, s. 155.

⁶² SOU 2005:111 *Föräldraansvar och åtgärder till skydd för barn i internationella situationer – 1996 års Haagkonvention m.m.*, s. 147.

frågor om föräldraansvar oavsett om det är kopplat till äktenskapsmål eller inte.⁶³ I enlighet med FEUF art. 288 skall en förordning vara till alla delar bindande och direkt tillämplig i varje medlemsstat, vilket innebär att Bryssel II-förordningen är att likställa med svensk lag. Inom begreppet föräldraansvar innefattas vårdnadsfrågor men inte frågor om föräldraskap.⁶⁴ Begreppet föräldraansvar existerar inte inom den svenska autonoma rätten utan den svenska lagstiftaren har valt att dela upp begreppet och behandla exempelvis vårdnad, umgänge och förmynderskap var för sig.⁶⁵

Enligt art. 8 i Bryssel II-förordningen har domstolarna i den EU- medlemsstat där barnet har sin hemvist behörighet i mål om föräldraansvar. I de fall barnets hemvist inte går att fastställa finns domsrätt i den EU-stat där barnet befinner sig, enligt art. 13. Det framkommer av art. 2 att begreppet domstol innefattar samtliga av medlemsstaternas myndigheter som är behöriga inom förordningens tillämpningsområde. Domsrätten baseras på hemvistprincipen. EU-domstolen har i två avgöranden behandlat hemvistbegreppet i Bryssel II-förordningen.⁶⁶ Domstolen konstaterade i målet A att hemvistbegreppet inte är definierat i förordningen samt att det saknas hänvisning till nationella regleringar. Detta innebär att tolkningen av hemvist skall ges en självständig och enhetlig tolkning inom EU utifrån regleringens sammanhang, tillsammans med syftet bakom förordningen. Vidare klargjorde EU-domstolen att hemvistbegreppet inom andra EU-rättsliga regleringar inte skall ha en avgörande betydelse för tolkningen av hemvist i detta fall då det rör sig om hemvist för barn.⁶⁷

EU-domstolen förklarade att eftersom art. 13 i Bryssel II- förordningen angår domsrätt i de fall där barnets hemvist inte går att fastställas, ställs högre kriterier än enbart att barnet skall vistas i en medlemsstat för att hemvisten skall gå att fastställa.⁶⁸ Det skall gå att konstatera att barnets vistelse inte är av tillfällig eller oregelbunden karaktär utan att barnet har integrerats i medlemsstaten både socialt och i familjehänseende. Att särskilt beakta är bland annat språkkunskaper, vistelsens längd och regelbundenhet,

---

⁶³ Bryssel II- förordningen skäl (5) och art. 1.

⁶⁴ Bryssel II förordningen art. 1.2 a) och 1.3 a).

⁶⁵ B. Wermelin-Börjesson (2007), *The impact and application of Brussels II bis regulation in Sweden*, I: *Brussels II bis, Its impact and application in the Member States*, s. 299.

⁶⁶ A, mål C-523/07 (2009), ECR s. I-2805 och *Mercredi mot Chaffe*, mål C- 497/10 PPU (2010), ECR s. I-14309.

⁶⁷ A, mål C-523/07 (2009), ECR s. I-2805, para. 31 och 34-36.

⁶⁸ A, mål C-523/07 (2009), ECR s. I-2805, para. 33.

barnets nationalitet, anledningen bakom vistelsen och var barnet går i skolan.⁶⁹ Målet *Mercredi mot Chaffe* berörde frågan om ett spädbarns hemvist och där konstaterade EU-domstolen att ett spädbarn vanligtvis har samma hemvist som den part som barnet ”står i ett beroendeförhållande till”.⁷⁰ Detta innebär att spädbarns hemvist till stor del avgörs av den som ”rent faktiskt” tar hand om barnet.⁷¹ När ett spädbarn har förts bort ifrån ett land, där det har haft hemvist, skall det vid bedömningen om barnet har ändrat sin hemvist beaktas ”vistelsens varaktighet och regelbundenhet, villkoren för och skälen till vistelsen i denna medlemsstat och till moderns flyttning till denna stat samt även, och särskilt med hänsyn till barnets ålder, moderns geografiska ursprung och familjeursprung samt moderns och barnets familjerelationer och sociala relationer i denna medlemsstat.”⁷² Varje ärende skall bedömas individuellt och efter en helhetsbedömning av alla sakomständigheter.⁷³

Bryssel II-förordningen har reglerat domsrätten mer än vad som hade behövts för att harmonisera medlemsstaternas lagstiftningar, när den tillskriver medlemsstaternas domstolar behörighet i mål om föräldraansvar för alla barn som har hemvist i medlemsstaten oavsett ifall barnet har någon koppling till en annan medlemsstat eller ett tredjeländ.⁷⁴ Detta innebär att förordningen reglerar domsrätten rörande vårdnadsfrågor även för medborgare vars länder inte är anslutna till EU, så länge barnets hemvist är i Sverige. Att notera är att Bryssel II-förordningen inte innehåller någon reglering kring lagval. För svenskt vidkommande anses 1996 års Haagkonvention ta över rörande lagval.

En medlemsstat skall i regel erkänna en dom rörande vårdnad från en annan EU-medlemsstat utan något särskilt förfarande, enligt art. 21. Till skillnad från domsrätten, som inte kräver anknytning till en annan EU-stat, handlar erkännande av utländska domar enligt Bryssel II-förordningen enbart om andra EU-medlemsstaters avgöranden. En dom innefattar samtliga avgöranden om föräldraansvar som har fattats av, enligt

---

⁶⁹ A, mål C-523/07 (2009), ECR s. I-2805, para. 38 och 44.

⁷⁰ *Mercredi mot Chaffe*, mål C- 497/10 PPU (2010), ECR s. I-14309, para. 55.

⁷¹ *Mercredi mot Chaffe*, mål C- 497/10 PPU (2010), ECR s. I-14309, para. 55.

⁷² *Mercredi mot Chaffe*, mål C- 497/10 PPU (2010), ECR s. I-14309, para. 56. Notera att målet rör en moder som har rest med barnet från England till ön Réunion.

⁷³ *Mercredi mot Chaffe*, mål C- 497/10 PPU (2010), ECR s. I-14309, para. 56.

⁷⁴ M. Jänterä-Jareborg (2005), *Europeiska unionen och familjerätt: de första tio åren av svenskt medborgarskap*, SvJT 2005 s. 804, s. 826. Se även NJA 2011 s. 499.

förordningens definition, behöriga domstolar, enligt art. 2.4. Förordningens art. 23 har listat de skäl som kan förekomma för att vägra erkänna en dom, ett är ordre public-förbehåll när avgörandet är i uppenbar strid mot grunderna i medlemsstatens rättsordning och med beaktande av principen om barnets bästa. En dom skall inte erkännas om någon part har saknat möjlighet att komma till tals, alternativt att avgörandet står i strid med en senare dom i någon medlemsstat.

Vad angår verkställigheten av en annan medlemsstats vårdnadsavgörande, skall det verkställas efter att en av parterna har ansökt hos domstol och fått en dom på att avgörandet är verkställbart, enligt art. 28. I Sverige är det för närvarande Svea hovrätt som prövar frågan om verkställbarhet och först därefter kan man ansöka att behörig lokal myndighet skall verkställa avgörandet.⁷⁵

2.3.2 1996 års Haagkonvention

Genom Lag om 1996 års Haagkonvention från år 2012 inkorporerades Konvention om behörighet, tillämplig lag, erkännande, verkställighet och samarbete i frågor om föräldraansvar och åtgärder till skydd för barn (1996 års Haagkonvention) och blev enligt 1 § gällande som lag här i Sverige. Tillämpningsområdet för 1996 års Haagkonvention innefattar, enligt art. 3, bland annat ”tillerkännande, utövande, upphörande eller begränsande av föräldraansvar liksom delegering av detsamma”. Definitionen av föräldraansvar, enligt art. 1.2, ”omfattar vårdnad eller varje liknande förhållande som avgör föräldrars, förmyndares eller andra rättsliga företrädares rättigheter, befogenheter och ansvar i förhållande till barnets person eller egendom”. Enligt Bryssel II-förordningen art. 61, skall förordningen äga företräde framför 1996 års Haagkonvention i fråga om när barnet har hemvist inom en medlemsstats territorium samt vid frågor som rör erkännande och verkställighet av en medlemsstats avgörande rörande föräldraansvar i en annan medlemsstat. Detta får till följd att om ett barn anses ha hemvist i Sverige, oavsett anknytning eller medborgarskap till tredjeland, skall frågan om domstolens behörighet bedömas enligt Bryssel II-förordningen, se ovan i avsnitt 2.3.1.

1996 års Haagkonvention påminner en del om Bryssel II-förordningen vilket har att göra med att konventionen arbetades fram samtidigt som föregångaren till Bryssel II-

---

⁷⁵ M. Jänterä-Jareborg (2005), s. 827.

förordningen togs fram.⁷⁶ Den sistnämnda grundades huvudsakligen på 1996 års Haagkonvention. Domstolsbehörigheten i 1996 års Haagkonvention baseras på hemvistprincipen, enligt art. 5. Högsta förvaltningsdomstolen (HFD) konstaterade i RÅ 1996 ref. 52 att vid en tolkning av hemvistbegreppet skall man skilja på om det ursprungligen kommer ifrån en internationellt traktat eller ifrån en autonom svensk IPP-rättslig reglering. I fallet rörde det sig om 1980 års Haagkonvention om de civila aspekterna på internationella bortföranden av barn (1980 års Haagkonvention) och HFD betonade behovet av en konventionskonform tolkning där hemvist skulle tolkas i ljuset av konventionens syfte och terminologi. Det saknas en definition av hemvist i 1996 års Haagkonvention, men bedömningen skall ske med beaktande av var barnet kan anses ha en stadigvarande anknytning. Utifrån 1980 års Haagkonvention skall bedömningen göras efter ”rent faktiska förhållanden”.⁷⁷ Främst skall hänsyn tas till objektiva förhållanden såsom vistelsens längd och personlig eller yrkesmässig bindning till en viss stat. Även subjektiv hänsyn till personens intentioner och önskan om att stanna i en viss stat kan beaktas men har mindre avgörande. Hemvisten skall fastställas efter en helhetsbedömning.⁷⁸ Det finns även möjlighet för en domstol, om den finner det vara det bästa för barnet, att begära att en annan kontraktsslutande stat skall ta över ärendet och fatta beslut i frågan, enligt art. 8. När det gäller frågor om föräldraansvar har Bryssel II-förordningen och 1996 års Haagkonvention i stor utsträckning samma tillämpningsområde. Vid frågor om föräldraansvar avgörs domsrätten enligt Bryssel II-förordningen och barnets hemvist bedöms enligt dess kriterier.

Den domstol eller myndighet som är behörig i enlighet med konventionen skall vid sitt utövande av de konventionsenliga befogenheterna tillämpa sin egen lagstiftning, enligt art. 15. Frågor om upphörande, tillerkännande eller utövande av föräldraskap skall dock alltid avgöras av lagen i den stat där barnet har sin hemvist, enligt art. 16-17. Har en domstol fått ett ärende överflyttat till sig innebär det att den skall tillämpa lagen i det land där barnet har sin hemvist, oavsett om landet är anslutet till 1996 års Haagkonvention eller inte, i enlighet med art. 20.

---

⁷⁶ A. Borrás (2007), *From Brussels II to Brussels II Bis and further*, I: Brussels II bis, Its impact and application in the Member States, s. 15.

⁷⁷ SOU 2005:111 *Föräldraansvar och åtgärder till skydd för barn i internationella situationer – 1996 års Haagkonvention m.m.*, s. 149.

⁷⁸ SOU 2005:111 s. 149.

De fördragsslutna staterna har, enligt art. 23.1, åtagit sig att, inom konventionens gränser, direkt erkänna avgöranden från en annan fördragssluten stat. En fördragssluten stat kan vägra erkänna beslutet om det är baserat på felaktig behörighet, alla berörda parter i målet inte har haft möjlighet att komma till tals, att det står i strid med ett senare förfarande eller att det uppenbart strider mot grunderna för rättsordningen, enligt art. 23.2. För att verkställa en dom i en annan fördragssluten stat krävs att en part begär verkställbarhet hos den av den andra staten utsedda myndigheten, enligt art. 26. Grunderna att neka verkställbarhet är samma som för erkännande av ett avgörande. I Sverige är det i dagsläget Svea hovrätt som är behörig domstol att avgöra om erkännande och verkställighet.⁷⁹

2.4 Adoptionsrätten

En adoption innebär, enligt svensk rätt, att en person eller ett par får tillstånd av domstol att ”antaga en person som sitt eget barn”.⁸⁰ Vid surrogatarrangemang är inte frågan om adoption aktuell under de första stegen av processen för att bli tillerkänt föräldraskap och vårdnad. Med detta menar jag att när de tilltänkta föräldrarna åker utomlands för att ”hämta hem” barnet som har kommit till genom ett surrogatarrangemang kommer de inte att gå genom adoptionsförfarandet i det landet för att bli föräldrar. Huvudregeln vid internationell adoption är att den skall gå genom en auktoriserad adoptionsorganisation. Vid undantagsfall är det möjligt att på egen hand genomföra en adoption och inte gå via en auktoriserad adoptionsorganisation. I dessa fall skall Myndigheten för internationella adoptioner (MIA) pröva om förfarandet är godtagbart. Tillstånd ges enbart ifall det rör släktingbarn eller om det förekommer särskilda skäl, såsom personernas koppling till landet.⁸¹ Det förefaller osannolikt att MIA skulle godkänna ett sådant förfarande vid frågan om surrogatarrangemang, då de tilltänkta föräldrarna uppenbart har valt att kringgå svensk reglering.

Det finns dock en poäng att här nedan redogöra för de IPP-rättsliga regleringarna kring adoption då de kan aktualiseras vid ett senare skede i processen. Är det ett par som har valt att genomföra ett surrogatarrangemang har inte bägge männen möjlighet att få sitt faderskap fastställt genom ett faderskapsavgörande. Den man som saknar biologisk

---

⁷⁹ Lag om 1996 års Haagkonvention 6 §.

⁸⁰ S. Melin (2012), *Juridikens begrepp*, 5 uppl, s. 19.

⁸¹ E. Sverne Arvill, A. Svensson (2008), *Adoption*, 2 uppl, s. 70.

koppling till barnet kommer istället att behöva adoptera barnet genom en s.k. närståendeadoption. När adoptionen beviljats kan de bägge männen komma att anses som föräldrar i rättslig mening och ha möjlighet till gemensam vårdnad för barnet.

I ett avgörande från Gävle tingsrätt, angående närstående adoption av ett barn som hade tillkommit genom ett surrogatarrangemang, berörde domstolen inte den internationella anknytning som barnet hade genom att vara född i Ryssland.⁸² Med hänsyn till att barnet har en internationell anknytning samt att surrogatmodern var bosatt utomlands anser jag att det finns en poäng med att redogöra för IPP-rättsliga regleringen inom området. I en EU-studie ansågs 1993 års Haagkonvention om adoption vara besläktad med reglering för surrogatarrangemang.⁸³

2.4.1 1993 års Haagkonvention

Sverige har anslutit sig till Konventionen om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner (1993 års Haagkonvention), och genom lagen med anledning av Sveriges tillträde till Haagkonventionen om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner 1 § utgör konventionen svensk lag. 1993 års Haagkonvention gäller enbart mellan de till konventionen avtalsslutande staterna. Konventionen är, enligt art. 2, enbart tillämplig vid fall där ett barn har hemvist i en fördragsslutande stat och som blir eller skall bli förflyttat till en annan fördragsslutande stat. Det är inte av betydelse om adoptionen genomförs i födelselandet eller vid ett senare tillfälle i det land barnet förflyttas till. Vidare är 1993 års Haagkonvention enbart tillämplig på gifta par samt ensamstående adoptanter och gäller således inte samboende par som inte har ingått äktenskap.⁸⁴

En internationell adoption kan, enligt art. 4, enbart komma i fråga efter att ursprungsstatens myndigheter har utrett att barnet inte kan stanna hos sina biologiska föräldrar, att det inte går att genomföra en inhemsk adoption och att moderns samtycke till adoption har getts efter barnets födelse och utan att några pengar har varit inblandade. Denna undersökning kan påbörjas redan under graviditeten, om föräldrarna

---

⁸² Gävle tingsrätt, Protokoll 2009-12-02 mål nr Ä 1560-09. Maken hade fått sitt faderskap fastställt genom en tidigare dom; Gävle tingsrätt dom 2009-11-05 mål nr T 2042-09.

⁸³ Policy department C: Citizens' rights and constitutional affairs (2013), *A comparative study on the regime of surrogacy in EU member states*, Legal affairs, s. 160.

⁸⁴ E. Sverne Avril, A. Svensson (2012), s. 48.

redan vet att de inte kan eller vill behålla barnet. Myndigheterna skall i sin utredning alltid se till barnets bästa. Sverige, som mottagarland, har enligt art. 5 skyldighet att säkerställa att adoptivföräldrarna är lämpliga och behöriga att ta hand om barnet innan adoptionen kan äga rum. Vidare skall Sverige fastställa att barnet kommer att få tillstånd att resa in och stadigvarande bo här.

Från vad som framkom i avsnitt 1.1 redogjorda JO-ärendet togs ingen hänsyn till 1993 års Haagkonvention. Min anledning till att redogöra för konventionen noggrant är för att vid tidpunkten när D ansöker hos ambassaden om svenskt medborgarskap samt pass till barnen har hans faderskap, enligt svensk uppfattning, inte lagligen blivit fastställt. Faderskapet fastställs först när D och barnen redan befinner sig i Sverige. Vid tidpunkten när D ansöker hos ambassaden är tvillingarnas rättsliga föräldrar surrogatmodern och hennes make. Ett rimligt antagande vid en sådan situation hade varit att D önskar att få adoptera barnen. Både Indien och Sverige är anslutna till 1993 års Haagkonvention och har därför förbundit sig att följa konventionen. I detta fall väljer de att inte se till konventionen och istället påvisa ett biologiskt samband med D. Klarlagt bör det anses vara att ett surrogatarrangemang inte går att genomföra enligt 1993 års Haagkonvention men det innebär inte heller att det kan anses legitimerat att kringgå den. Ett av huvudsyftena i konventionen är enligt art. 2 att ”förhindra bortförande av, försäljning av eller handel med barn”. Har de svenska myndigheterna klarlagt att så inte är fallet?

1993 års Haagkonvention innehåller inga allmänna regler om domsrätt eller lagval. Däremot är konventionen i sig tillämplig vid adoption. Den beskriver utförligt de procedurer som krävs innan en adoption skall godkännas och vilka regler som gäller efter genomförd adoption. Konventionens regler är minimiregler vilket gör det möjligt för en stat att ställa hårdare krav i sin nationella lagstiftning.⁸⁵ Utländska adoptionsbeslut skall omedelbart erkännas av alla fördragsslutande stater om adoptionen har skett enligt konventionens regler. En stat kan enbart vägra ett erkännande om det står i uppenbar strid emot landets egen rättsordning.⁸⁶

---

⁸⁵ E. Sverne Avril, A. Svensson (2012), s. 48.

⁸⁶ 1993 års Haagkonvention art. 23-24.

2.4.2 Lagen om internationella adoptioner

1993 års Haagkonvention är enbart tillämplig mellan de fördragsslutna staterna. När en adoption med internationell anknytning rör en stat som står utanför 1993 års Haagkonvention blir lagen om internationella rättsförhållanden rörande adoption (LIA) tillämplig. I LIA 1 § stadgas det att en ansökan om adoption skall tas upp i svensk domstol om de sökande har svenskt medborgarskap eller har hemvist i Sverige. Ansökan skall enligt LIA 2 § prövas enligt svensk lag. Den svenska autonoma regleringen om adoption finns i FB 4 kap. Hänsyn skall dock tas särskilt till huruvida det skulle medföra avsevärd olägenhet för barnet om adoptionen inte blir gällande i en annan stat som barnet eller adoptivföräldrarna har särskild anknytning till, enligt LIA 2 §.

Ett utländskt adoptionsbeslut erkänns i Sverige, enligt LIA 3 §, om de sökande hade medborgarskap eller hemvist i det land där beslutet fattades. Det skall vara ett beslut av en myndighet, vilket innebär att privata adoptionsöverenskommelser inte erkänns.⁸⁷

---

⁸⁷ E. Sverne Avril, A. Svensson (2012), s. 42.

3 Åtgärder som måste vidtas i barnets födelseland

3.1 Inledning - surrogatavtal

Det är vanligt att innan ett surrogatarrangemang inleds, skrivs ett avtal mellan surrogatmodern och de tilltänkta föräldrarna, ett s.k. surrogatavtal. Detta avtal kan reglera huruvida det skall utgå någon form av ekonomisk kompensation till surrogatmodern, vem som skall anses som föräldrar efter barnets födelse samt eventuella krav på surrogatmoderns livsstil. Syftet med avtalet är att ge de tilltänkta föräldrarna en garanti för att de pengar de ”investerar” skall mynna ut i att de får ett barn. Avtalet kan innehålla krav på att surrogatmodern och hennes make inte kommer ha rätt till den fysiska och juridiska vårdnaden om barnet. De avsäger sig all rätt till barnet och möjligheten att i framtiden kräva umgänge. Allt ska vid födseln gå över till den tilltänkta fadern.⁸⁸ Beroende på i vilket land avtalet skrivs kan det innehålla mer eller mindre utförliga krav på surrogatmodern men även de tilltänkta föräldrarna. I avtalen framkommer vanligtvis också vem som bär ansvar för vad samt hur kontakten skall se ut mellan surrogatmodern och de tilltänkta föräldrarna innan och efter födseln. Vidare kan avtalet reglera frågor kring om surrogatmodern har rätt att göra abort och huruvida hon kan ångra sig och behålla barnet. Ytterligare kan det reglera vad som gäller om barnet visar sig ha någon typ av funktionsnedsättning och om möjlighet för de tilltänkta föräldrarna att kräva abort.⁸⁹

Frågor uppkommer hur detta avtal skall klassificeras. Klarlagt bör av beskrivningen ovan vara att det inte rör sig om ett ordinärt tjänsteavtal, där ena parten står för en tjänst medan den andra är beställaren som betalar för den. Ett surrogatavtal rör en persons kropp och vem som har rätt att bestämma över vad, när det gäller det barn kvinnan bär på. Det framkommer bland annat ur Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (EU:s rättighetsstadga) art. 3.2 c) att det synnerligen inom medicin och biologi skall råda ”förbud mot att låta människokroppen och dess delar i sig utgöra en källa till ekonomisk vinning”. Jag kommer att återkomma mer till denna problematik

---

⁸⁸ A. Malhotra, R. Malhotra (2013), *India – Law and surrogacy arrangements in India* i The International Survey of Family Law 2013 edition, s. 169f.

⁸⁹ A. (Teun) V.M. Struycken (2010), *Surrogacy – a new way to become a mother? A new PIL issue*, I: Convergence and Divergence in Private International Law, Liber Amicorum Kurt Siehr, s. 369.

senare men det kan konstateras att surrogatavtal inte bör anses vara något klassiskt köpe- eller tjänsteavtal.

Surrogatavtalet har i vårt fall en tydlig internationell anknytning i och med att det är tecknat mellan två parter från skilda stater. På det internationellt förmögenhetsrättsliga området finns det ett antal konventioner, förordningar och lagar som är tillämpliga i Sverige. Den reglering som skulle kunna tänkas bli aktuell är Europaparlamentets och Rådets förordning (EG) nr 593/2008 om tillämplig lag för avtalsförpliktelser (Rom I-förordningen) då andra rör mer specifika avtal såsom köp av varor eller försäkringar.⁹⁰ Rom I-förordningen är, enligt art. 2, universellt tillämplig rörande vilken lag som skall appliceras på avtalet, vilket innebär att den inte är begränsad till de fördragsslutna staternas lagar. Surrogatavtal är inte att anses som ett vanligt kommersiellt avtal. Avtalet kan innehålla en kommersiell del i fråga om ersättning, men berör även andra aspekter. *Struycken* argumenterar för att ett surrogatavtal har likheter med ett avtal om adoption eller ett avtal om att donera ett organ. Detta innebär att det blir svårt att anse Rom I-förordningen direkt tillämplig.⁹¹

Detta innebär att surrogatavtal är till sin karaktär oreglerat i internationell privaträtt och att det blir upp till domstolarna att tillämpa allmänna principer för att avgöra lagvalsfrågan. Ser man till avtalet är det surrogatmodern som utför den huvudsakliga prestationen och som står för de största riskerna. Att avtalet är så pass ensidigt utformat får till följd att det bör anses vara surrogatmoderns hemvist som skall avgöra vilken lag som skall tillämpas.⁹² Det kan anses naturligt att det är det lands lag där surrogatmodern är bosatt som är tillämplig lag. Detta land bör ha starkast incitament att skydda sina medborgare, tillika surrogatmodern. Detta skulle kunna hävdas få till följd att om ett surrogatavtal anses giltigt enligt lagen i det land där surrogatarrangemanget utförs bör det även anses giltigt i Sverige.

Det råder dock konsensus att ett surrogatavtal inte tillerkänns någon giltighet i Sverige.⁹³ Det saknas i Sverige en allmän reglering rörande ogiltighet av avtal som skulle strida mot lag eller goda seder, utan det har lämnats till domstolarna att avgöra i

---

⁹⁰ Se ex. Förenta nationernas konvention den 11 april 1980 angående avtal om internationella köp av varor och Lag (1993:645) om tillämplig lag för vissa försäkringsavtal.

⁹¹ A. (Teun) V.M. Struycken (2010), s. 368.

⁹² A. (Teun) V.M. Struycken (2010), s. 369.

⁹³ A. Singer (2012), *Barnets bästa, Om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*, 6 uppl, s. 83.

varje enskilt fall.⁹⁴ Det är troligt att ett surrogatavtal skulle falla in under ett ordre public- förbehåll och anses som uppenbart oförenligt med svensk rättsordning. Det kan dras paralleller till ett fall från Svea hovrätt från år 2004 rörande ett avtal om abort.⁹⁵ Frågan rörde huruvida det gick att kräva verkställighet av ett avtal om ersättning för en abort, där ena parten (fadern) erbjudit modern, 25 miljoner kronor för att utföra abort. Efter att modern utfört aborten vägrade fadern att utge några pengar. Domstolen konstaterade att det saknas en uttrycklig lagreglering som förbjuder avtal av nämnda slag, varför avtalet inte kunde anses stå i strid mot svensk lag. Frågan blev då om avtalet kunde anses strida mot ”vedertagna moralnormer och goda seder” och i sådana fall inte kunde anses giltigt.

Hovrätten konstaterade att abortlagstiftningen bygger på tanken att en kvinna har rätt att bestämma över sin egen kropp och huruvida hon vill fullfölja en graviditet eller inte. Lagstiftaren har vägt kvinnans rätt till att bestämma över sin egen kropp mot fostrets rätt till liv. Det är detta avvägande som har legat till grund för den abortlagstiftning vi har i Sverige. Därefter konstaterade hovrätten att ur ett etiskt perspektiv samt med hänsyn till de avvägningar lagstiftarna har gjort ter det sig främmande att låta ekonomisk ersättning få påverka när en kvinna skall ta ett beslut om abort eller inte. Vidare hänvisade hovrätten till att en adoptionsansökan inte får godkännas om det framkommer att det har utlovats någon form av ersättning och att ett sådant avtal saknar verkan. I frågor rörande transplantation framkommer det tydligt i transplantationslagen 15 § ett förbud mot kommersiell hantering av organ. I enlighet med dessa argument konstaterade hovrätten att det inte vore förenligt med de värderingar som svensk rätt vilar på att pröva frågan om ersättning för abort, då det skulle reducera de etiska och medicinska övervägandena som bör föregå ett beslut om abort.

Innehållet i ett surrogatavtal rör ibland frågan om rätt till abort, vilket således inte skulle erkännas i svensk rätt. Att hovrätten framhäver förbudet mot ersättning för adoption kan tyda på att en svensk domstol inte skulle anse ett surrogatarrangemang av kommersiell natur som förenligt med den svenska rättsordningen. Även det faktum att transplantationslagstiftningen tydligt har ett förbud mot kommersiell hantering av biologiskt material talar för att en kvinnas livmoder inte bör gå att avtala om.

---

⁹⁴ A. Adlercreutz, L. Gorton (2011), *Avtalsrätt I*, 13 uppl, s. 298.

⁹⁵ RH 2004:41.

Ett ingånget surrogatavtal kan ha rättsverkningar i det land där det undertecknades och vara verkställbar emellan parterna, enligt där rådande syn.⁹⁶ Dock talar det ovan beskrivna hovrättsfallet för att ett surrogatavtal skulle anses stå i uppenbar strid mot svensk rättsordning, varför det inte skulle erkännas någon verkan i Sverige. Möjlighet finns dock att avtalet till vissa delar skulle anses genomförbart, t.ex. i frågan om avsägande av föräldraskap för surrogatmoderns partner.

3.2 Fastställande av faderskap i barnets födelseland

Utgångspunkten är att vid ett barns födelse anses den födande kvinnan som moder och, ifall hon är gift, hennes partner som den andra föräldern. Vid ett surrogatarrangemang blir inte de tilltänkta föräldrarna per automatik erkända som föräldrar eller vårdnadshavare. Skilda juridiska system har hanterat frågan olika kring hur och vem som skall anses som förälder. England har i likhet med Sverige slagit fast att det är kvinnan som föder ett barn som skall anses som barnets moder.⁹⁷ De tilltänkta föräldrarna har ingen möjlighet att innan barnets födelse bli erkända som barnets föräldrar. Det är surrogatmoderns partner som vid barnets födsel anses som den andra föräldern oavsett barnets genetiska samband med de tilltänkta föräldrarna.⁹⁸ Om detta förhållande önskas ändras kan det göras först i efterhand.

I vissa delstater i USA kan man innan barnet är fött genom en juridisk process och dom bli tilldelade föräldraskapet till och vårdnaden om barnet.⁹⁹ En annan variant är att de tilltänkta föräldrarna skrivs in som föräldrar på födelsebeviset för barnet.¹⁰⁰ Noteras bör att det enbart är *juridiskt* bekräftade faderskap utomlands som erkänns enligt IFL.¹⁰¹ Det kan ifrågasättas om en registrering som fader i födelsebeviset kan anses som en juridisk bekräftelse eller inte. Denna modell medför svårigheter för samkönade par då det i

---

⁹⁶ Angående Indiska surrogatavtals verkställbarhet se: A. Malhotra, R. Malhotra (2013), *India – Law and surrogacy arrangements in India*, I: The International Survey of Family Law 2013 edition, s. 168ff.

⁹⁷ J. Stoll (2013), *Surrogacy arrangements and legal parenthood – Swedish law in a comparative context*, s. 177ff.

⁹⁸ J. Stoll (2013), s. 181f.

⁹⁹ Se grunderna till talan i Linköpings tingsrätt, Dom 2012-01-04 mål nr T 3770-11.

¹⁰⁰ Detta är exempelvis fallet i Ukraina. Se A. (Teun) V.M. Struycken (2010), s. 361.

¹⁰¹ Utrikesdepartementets promemoria *Vägledning för utlandsmyndigheter vid passansökan i samband med surrogatfödelse*, Bilaga till beslut 2013-10-25, s. 3(5).

födelsebevis vanligtvis antecknas en moder och fader. Vissa länder saknar närmare reglering kring hur föräldraskapet skall hanteras i fråga om surrogatarrangemang.¹⁰²

Frågan om faderskap är av relevans för vad som senare skall hända med barnet. Till exempel om man har fått sitt faderskap erkänt blir inte adoptionsregleringen tillämplig gällande honom, eftersom barnet då redan anses som hans eget. I Norge har det ansetts att reglerna kring föräldraskap inte skall justeras för att passa in på surrogatarrangemang, då det blir som att bekräfta något som inte är tillåtet enligt norsk rätt.¹⁰³ Efter att ett barn har fötts genom surrogatarrangemang utomlands är det de tilltänkta föräldrarnas önskan att så fort som möjligt få ta med barnet till Sverige. Myndigheterna i barnets födelseland kan redan innan födseln ha skrivit över föräldraskapet på de tilltänkta föräldrarna. Självklart kvarstår även möjligheten att surrogatmodern och hennes partner där anses som föräldrar. De tilltänkta föräldrarna har då i detta skede ingen direkt koppling till barnet.

Hur regleringen i barnets födelseland ser ut rörande faderskapsfrågan har betydelse för möjligheten att få faderskapet erkänt i Sverige. Oavsett hur den utländska myndigheten hanterar faderskapsfrågan är det relevant för de tilltänkta föräldrarna att få faderskapet erkänt av svenska myndigheter, för att kunna ansöka om svenskt medborgarskap och pass för barnet. Utan svenskt medborgarskap behöver de tilltänkta föräldrarna ansöka om uppehållstillstånd för barnet.

Ett svenskt fastställande av faderskap med internationell anknytning kan ske genom dom hos svensk domstol, alternativt genom bekräftelse av en svensk socialnämnd i ett barns hemkommun. Observera att enligt FB 2 kap. 1 § är socialnämnden skyldig att försöka utreda faderskapet till ett barn om barnet har hemvist i Sverige, om barnet däremot inte har hemvist i Sverige föreligger ingen skyldighet. Det synes således vara svårt att få svenska myndigheter att fastställa faderskapet medan barnet befinner sig utomlands.¹⁰⁴ Enligt vad som redogjorts ovan i avsnitt 2.2.5 erkänns i regel ett utländskt fastställande av faderskap om det har förkunnats av en behörig domstol,¹⁰⁵ alternativt om faderskapet har skett genom bekräftelse i enlighet med den stats reglering där barnet

---

¹⁰² B. Lundberg, Promemoria *Barn födda av surrogatmamma*, PM 2009-04-22 Rev. 2011-06-22.

¹⁰³ T. Sverdrup (2013), *Norway – equal rights at any costs? I: The future of child and family law*, s. 307.

¹⁰⁴ Se avsnitten 2.2.3 och 2.2.4.

¹⁰⁵ IFL 7 §.

vid sin födsel hade hemvist.¹⁰⁶ Prövning av giltigheten av ett utländskt fastställande av faderskap skall prövas direkt av den myndighet och i det sammanhang där frågan uppkommer.¹⁰⁷ Enligt IFL 9 § finns möjlighet att få frågan slutligt bedömd av Svea hovrätt. De myndigheter som först kommer i kontakt med barn födda utomlands genom surrogatarrangemang är Sveriges ambassader, Migrationsverket och Skatteverket. De möter ett barn med oklar rättslig status.

3.3 Medborgarskap

3.3.1 Rutiner kring surrogatarrangemang

Ett svenskt medborgarskap är ett rättsligt förhållande som ger särskilda rättigheter och skyldigheter i Sverige.¹⁰⁸ Det framkommer ur Regeringsformen (RF) 2 kap. 7 § 1 st. att en svensk medborgare har en obestriddlig rätt att resa in och vistas i landet. Lagen om svenskt medborgarskap (MedbL) bygger på principen om härstamning, vilket innebär att föräldrarnas medborgarskap är avgörande för vilket medborgarskap som barnet skall få vid födseln.¹⁰⁹ Enligt MedbL 1 § stadgas det att ett barn skall vid födseln automatiskt förvärva svenskt medborgarskap om

- ”1) modern är svensk medborgare,
- 2) fadern är svensk medborgare och *barnet föds i Sverige*,
- 3) fadern är svensk medborgare och *gift med barnets mor*,
- 4) fadern är avliden men vid sin död var svensk medborgare och *barnet föds i Sverige*, eller
- 5) fadern är avliden men vid sin död var svensk medborgare och *gift med barnets mor.*” [Min kursivering]

Det som stadgas för fadern är även gällande när modern har fått barn tillsammans med en kvinna.¹¹⁰ MedbL 1 § omfattar inte den situation som råder vid ett surrogatarrangemang. Barnet är fött utomlands och modern är inte gift med fadern som är den med svenskt medborgarskap. I situationen där barnet inte kan få medborgarskap

---

¹⁰⁶ IFL 8 §.

¹⁰⁷ Prop. 1984/85:124 *om internationella faderskapsfrågor m.m.*, s. 62.

¹⁰⁸ Se föreslagna portalparagrafen i nya MedbL 1 §, Prop. 2013/14:143 *Ett medborgarskap som grundas på samhörighet*.

¹⁰⁹ Prop. 1999/2000:147 *Lag om svenskt medborgarskap*, s. 15.

¹¹⁰ MedbL 1 § 2 st.

enligt MedbL 1 § hänvisas vidare till 5 § där ett barn kan få svenskt medborgarskap genom anmälan till Migrationsverket innan barnet har fyllt 18 år. Kraven är att fadern har ett svenskt medborgarskap vid barnets födsel och att han lämnar in ett önskemål om svenskt medborgarskap för barnet. Ur medborgarskapsförordningen framkommer det att anmälan skall lämnas in till den svenska bestickning eller karriärkonsulat som har behörighet över det område där barnet är bosatt.¹¹¹

Det kritiska rekvisitet i MedbL 5 § vid ett surrogatarrangemang är att fadern skall ha svenskt medborgarskap, såsom det framkom i avsnitt 3.2 är det inte självklart att den tilltänkta fadern anses som förälder till barnet vid födseln. I förarbetet till MedbL stadgas det att det måste finnas en giltig faderskapsfastställelse när anmälan lämnas in om svenskt medborgarskap för barnet. Det är faderns ansvar att kunna styrka detta.¹¹² Att avgöra huruvida den utländska faderskapsfastställelsen anses giltig i Sverige bedöms enligt IFL.¹¹³ Vid den här tidpunkten är barnets hemvist i födelselandet, då det är den enda plats barnet har varit bosatt på samt att det är var barnets moder bor. Migrationsverket har till uppgift att ta ställning till huruvida faderskapet kan anses fastställt i enlighet med IFL.¹¹⁴

Såsom det framgick i avsnitt 2.2.5 erkänns i regel en utländsk faderskapsfastställelse om det har skett i enlighet med lagen i det land där barnet föddes. Med andra ord, har de tilltänkta föräldrarna ett domstolsavgörande, alternativt en juridiskt giltig bekräftelse på faderskapet för den ena partnern föreligger det inga hinder för barnet att få svenskt medborgarskap. Dock finns det länder där det saknas reglering kring hur faderskapet skall fastställas i fråga om surrogatarrangemang. Enligt IFL framkommer det att en utländsk fastställelse av faderskap endast kan erkännas om det har skett i enlighet med den aktuella regleringen i barnets födelseland. I den situation där det saknas reglering om faderskapsfastställelse i den aktuella utländska staten lämnas de tilltänkta föräldrarna i ett juridiskt hålrum.

För att överbygga detta glapp i lagstiftningen, vilket bland annat har gällt Indien, har Sveriges ambassad i New Delhi tillsammans med Utrikesdepartementet,

---

¹¹¹ Medborgarskapsförordning (2001:218) 3 § 2 st.

¹¹² Prop. 1999/2000:147 s. 30.

¹¹³ Prop. 1999/2000:147 s. 30.

¹¹⁴ Prop. 1984/85:124 om internationella faderskapsfrågor m.m., s. 32. Notera dock möjligheten att få frågan prövad i Svea hovrätt, enligt IFL 9 §.

Migrationsverket och Skatteverket utarbetat riktlinjer kring hur de skall hantera frågan om faderskapsfastställelse vid surrogatarrangemang.¹¹⁵ Det framkommer ur en promemoria från Migrationsverket att verket är medvetet om att vissa länder saknar reglering kring faderskap, varför verket har utarbetat egna riktlinjer för att läka denna brist och möjliggöra fastställelse av faderskapet.¹¹⁶ För att bifalla en anmälan om medborgarskap vid de fall där en stat saknar rättslig reglering kräver Migrationsverket enligt dessa riktlinjer uppvisande av

- 1) födelseintyg – utfärdat av behörig myndighet,
- 2) intyg från förlossningskliniken, där det framkommer att barnet är fött av en surrogatmoder,
- 3) surrogatkontrakt, där det framkommer att surrogatmoderns make har godkänt att provrörsbefruktning har skett utan inblandning från honom själv,
- 4) DNA-undersökning som bekräftar faderskapet,
- 5) ID-handlingar för surrogatmodern och den tilltänkta fadern.¹¹⁷

Med dessa handlingar anser sig Migrationsverket kunna fastställa faderskapet även vid fall där länder saknar relevant rättslig reglering.

Vidare krävs det att vårdnadshavaren till barnet har lämnat sitt samtycke till att barnet skall få svenskt medborgarskap.¹¹⁸ Vem som skall anses som vårdnadshavare skall avgöras enligt IPP-rättsliga regler för vårdnadsfrågor.¹¹⁹ Ett avgörande om vårdnad i barnets födelseland erkänns i Sverige om det härstammar från en annan EU-medlemsstat, ett annat nordiskt land, ett land anslutet till 1996 års Haagkonvention eller en stat ansluten till 1980 års Luxemburgkonvention om erkännande och verkställighet

---

¹¹⁵ Utrikesdepartementets promemoria *Vägledning för utlandsmyndigheter vid passansökan i samband med surrogatfödelse*, Bilaga till beslut 2013-10-25 och mejlkontakt med O. Westergård, Sveriges ambassad i New Delhi, Indien 2014- 02-11.

¹¹⁶ B. Lundberg, Promemoria *Barn födda av surrogatmamma*, PM 2009-04-22 Rev. 2011-06-22.

¹¹⁷ B. Lundberg, PM 2009-04-22 Rev. 2011-06-22 och mejlkontakt med O. Westergård, Sveriges ambassad i New Delhi, Indien 2014- 02-11.

¹¹⁸ Prop. 1999/2000:147 s. 30.

¹¹⁹ Prop. 1999/2000:147 s. 30.

av avgöranden rörande vårdnad om barn samt om återställande av vård av barn (Europarådskonventionen).¹²⁰

I ett avgörande från HD, rörande huruvida ett etiopiskt vårdnadsavgörande skulle erkännas i Sverige, fastslogs att ett erkännande inte kan ges utan stöd i lag. Etiopien hade inte tillträtt 1996 års Haagkonvention, varför det saknades lagstöd att erkänna ett etiopiskt vårdnadsavgörande och HD avslag överklagandet.¹²¹ Majoriteten av de länder dit svenskar vänder sig för att utföra surrogatarrangemang är inte medlemmar i EU eller parter till något utav de konventioner som är gällande i Sverige. Det medför att ett utländskt vårdnadsavgörande enligt huvudregeln inte erkänns för svensk del.

I ett avgörande från kammarrätten i Sundsvall angående ett par som genomgått ett surrogatarrangemang i Ryssland och där surrogatmodern av sagt sig vårdnaden till barnet, gavs det ryska vårdnadsbeslutet ingen verkan. Domstolen hänvisade till att det saknas lagstöd att erkänna vårdnadsbeslutet eftersom Ryssland inte är anslutet till de i Sverige gällande regleringar rörande vårdnad.¹²² I linje med detta kan det konstateras att ett utländskt vårdnadsavtal mellan surrogatmodern och de tilltänkta föräldrarna inte får verkan i Sverige eftersom även det saknar lagstöd. Bryssel II-förordningen art. 2.7 stadgar att föräldraansvar även omfattar ”en överenskommelse med rättslig verkan med avseende på ett barn eller dess egendom”. Slutsatsen är att det, i de flesta fall, krävs att surrogatmodern, som barnets vårdnadshavare enligt i vart fall det svenska synsättet, har lämnat ett skriftligt samtycke till att den tilltänkta fadern får lämna in en anmälan om svenskt medborgarskap för barnet. Då utgår man från att surrogatmoderns make inte har del av vårdnaden.

Surrogatmoderns make anses ha av sagt sig all inblandning med barnet genom undertecknande av surrogatkontraktet. Ovan i avsnitt 3.1 argumenterar jag för att ett surrogatkontrakt inte har någon rättslig verkan i förhållande till svensk rättsordning. Att Migrationsverket använder surrogatkontraktet som bevis på att surrogatmoderns make har godkänt provrörsbefruktningen och att det har skett utan egen inblandning är problematiskt. Detta förfarande legitimerar till viss del surrogatkontraktet, ett avtal som

---

¹²⁰ Se Bryssel II-förordningen art. 21, lag om erkännande och verkställighet av nordiska domar på privaträttens område, 1996 års Haagkonvention art. 23.1 och lag om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m.m. och om överflyttning av barn 5 §.

¹²¹ Högsta domstolens beslut meddelat den 8 juli 2013, mål nr Ö 5110-12.

¹²² Kammarrätten i Sundsvall dom 2010-09-29, mål nr 3153-09.

till stora delar står i strid med den svenska rättsordningen. Det vore att föredra att de tilltänkta föräldrarna inhämtar ett separat samtycke och godkännande av surrogatmoderns make, där han avsäger sig faderskapet och samtycker till att barnet skall få svenskt medborgarskap.

3.3.2 Befogenhet att gå utanför lagens ramar

Utifrån förarbetet till MedbL är det tydligt att faderskapet i detta fall skall fastställas utifrån regleringen i IFL. I förarbetet står det uttryckligen att ”om en utländsk faderskapsfastställelse gäller i Sverige får bedömas utifrån [IFL].”¹²³ Den rutin Migrationsverket tillämpar saknar uttryckligt stöd i någon reglering. Den överensstämmer inte heller med den allmänna vägledning Utrikesdepartementet har utgett rörande surrogatarrangemang utomlands.¹²⁴ RF 1 kap. 1 § stadgar att den offentliga makten skall utövas under lagarna. Detta är ett uttryck för den legalitetsprincip som innebär att alla myndigheter skall vid sitt beslutsfattande ha någon form av författningsstöd. Vid särskilt betungande beslut för den enskilda krävs det ett uttryckligt lagstöd.¹²⁵ Legalitetsprincipen ger uttryck för ett förbud mot godtycke.¹²⁶

Migrationsverket har tilldelats befogenhet att ta beslut om svenskt medborgarskap. För att kunna besluta om medborgarskap för barnet krävs att Migrationsverket tar ställning rörande faderskapet. Notera är att Migrationsverket öppnar upp för *fler* möjligheter att få faderskapet fastställt än vad IFL tillåter. Detta innebär att det är till fördel snarare än betungande för den enskilda individen. En intresseavvägning bör göras mellan ändamålet med regleringen och de medel myndigheten har till sitt förfogande.¹²⁷

Regleringen i MedbL är tydlig och förarbetet stadgar att faderskap skall fastställas enligt IFL.¹²⁸ Dock riskerar detta att ett barn lämnas med en otydlig rättslig status. Exempelvis i Ukraina när ett barn föds genom ett surrogatarrangemang har barnet ingen rätt till surrogatmoderns medborgarskap.¹²⁹ Barnet riskerar med andra ord att bli statslös. Enligt Förenta nationernas konvention om barns rättigheter (Barnkonventionen) art. 7 har alla

---

¹²³ Prop. 1999/2000:147, s. 30.

¹²⁴ Utrikesdepartementets promemoria *Vägledning för utlandsmyndigheter vid passansökan i samband med surrogatfödelse*, Bilaga till beslut 2013-10-25, s. 4(5).

¹²⁵ F. Sterzel (2012), *Legalitetsprincipen I: Offentlighetsrättsliga principer*, 2 uppl, s. 73.

¹²⁶ F. Sterzel (2012), s. 92.

¹²⁷ I. Helmius (2012), *Proportionalitetsprincipen I: Offentlighetsrättsliga principer*, s. 161.

¹²⁸ Prop. 1999/2000:147 s. 30.

¹²⁹ A. (Teun) V.M. Struycken (2010), s. 366f.

barn vid födseln rätt till att förvärva ett medborgarskap. Vid ärenden som rör barn skall hänsyn tas till vad som är barnets bästa, enligt Barnkonventionen art. 3. I den svenska översättningen av Barnkonventionen står det att barnets bästa skall ”komma i främsta rummet”, jämfört med officialspråket engelska där det nämns som ”a primary consideration”. Såsom art. 3 är formulerad i den engelska utgåvan innebär det att andra aspekter än barnets bästa även kan beaktas och att barnets bästa inte behöver vara den avgörande faktorn. Barnets bästa skall beaktas vid ärenden som rör barn men likaså andra mänskliga rättigheter som är av relevans.¹³⁰ Sverige är anslutet till Barnkonventionen men den är i dagsläget inte direkt tillämplig som lag. Detta medför att konventionen inte skapar några omedelbara rättigheter för den enskilda.¹³¹ Dock kan myndigheter beakta konventionen i sin maktutövning.

Det kan anses att Ukraina inte skall hållas helt utan ansvar men det är i den enskilda situationen inte möjligt att föra en principiell diskussion om vem som bör göra vad. Det viktiga är att barnet inte hamnar utanför systemet. *Helmius* framhåller att det är av vikt att principer utformas genom att rättssäkerheten garanteras i relationen mellan myndigheter och medborgare.¹³² Det kan anses berättigat i dagsläget med Migrationsverkets arbetssätt för att säkerställa att barnet inte riskerar bli statslös, men en reglering på området hade varit att föredra för att öka rättssäkerheten och förutsebarheten.

3.3.3 Ny lag om svenskt medborgarskap

Den 6 mars 2014 lämnade regeringen fram en proposition om ändringar i MedbL. Förslaget innebär att medborgarskapet skall i ännu större utsträckning grundas på samhörighet till Sverige.¹³³ I propositionen lämnas förslag på att upphäva MebL 5 § och likställa föräldrarna med varandra. Detta innebär att nuvarande MedbL 1 §¹³⁴ förespås bli till en könsneutral lydelse där ett barn automatiskt förvärvar medborgarskap vid födseln om

---

¹³⁰ UNICEF Sverige (2008), *Handbok om Barnkonventionen*, s. 49.

¹³¹ M. Jänterä-Jareborg, A. Singer (2012), *Folkrätten i familjerätten – familjerätten i folkrätten*, I: Folkrätten i svensk rätt, s. 84.

¹³² I. Helmius (2012), *Proportionalitetsprincipen I: Offentligrättsliga principer*, 2 uppl, s. 161.

¹³³ Prop. 2013/2014:143 s. 10.

¹³⁴ I det nya förslaget ändras numreringen till 2 § och istället införs en portalparagraf som skall belysa medborgarskapets betydelse i 1 §.

- 1) en förälder till barnet är svensk medborgare, eller
- 2) en avliden förälder till barnet var svensk medborgare vid sin död.

Ändringarna föreslås träda i kraft i juni 2015. Vilken betydelse dessa ändringar får för ett barn som är fött genom surrogatarrangemang är svår att sja om. Varken propositionen eller den statliga utredningen berör hur faderskap skall fastställas och vilka IPP-rättsliga regleringar som aktualiseras eller problematiken kring surrogatarrangemang.

Förslaget baseras delvis på en dom från Europadomstolen där Malta dömdes för brott mot EKMR på grund av en diskriminerande medborgarskapslagstiftning.¹³⁵ Målet rörde ett barn som var fött utanför äktenskapet och enbart fadern av föräldrarna hade maltesiskt medborgarskap. Den maltesiska lagstiftningen gjorde det svårare för barn med enbart en fader med maltesiskt medborgarskap att få medborgarskap i landet. Domstolen dömde att detta stod i strid med EKMR art. 14 om förbud mot diskriminering tillsammans med art. 8 om rätten till privatliv. Den svenska medborgarskapslagstiftningen kan även den ifrågasättas huruvida den är överensstämmande med EKMR, genom att ett barn inte automatiskt får svenskt medborgarskap om enbart fadern har svenskt medborgarskap och fadern inte är gift med modern och barnet föds utomlands.¹³⁶

Enligt min mening kan den nya lagstiftningen innebära att processen för att få ett pass till barnet förenklas. Med den nya lagstiftningen krävs ingen anmälan för att barnet skall anses som svensk medborgare utan medborgarskapet fås automatiskt vid födseln. Detta bör innebära att de tilltänkta föräldrarna direkt kan ansöka om pass för barnet hos den svenska ambassaden utan att gå via Migrationsverket och göra en anmälan om svenskt medborgarskap. Genom detta förenklas processen och det blir istället ambassadens uppgift att ta ställning till huruvida faderskapet kan anses fastställt. Dock berör varken den statliga utredningen eller propositionen frågan hur faderskapet skall fastställas.¹³⁷ Problemet kvarstår med andra ord för hur en myndighet skall hantera frågan om faderskap när det saknas någon rättslig reglering i födelselandet rörande faderskapsfastställelse

---

¹³⁵ Mål *Genovese mot Malta* (2011), reg. 53124/09

¹³⁶ SOU 2013:29. *Det svenska medborgarskapet*, s. 202.

¹³⁷ SOU 2013:29 och Prop. 2013/14:143.

Med den nya regleringen kvarstår problematiken kring faderskapsfastställelse när länder saknar reglering kring faderskap, men den förflyttas från Migrationsverket till ambassaderna. Möjligen kan detta anses rimligt, då ambassaderna troligtvis har mer kunskap om de nationella omständigheterna där de verkar. Den nya MedbL innebär att faderns svenska medborgarskap automatiskt skall föras över till barnet, men för att det skall vara möjligt krävs det att faderskapet är fastställt till barnet. Det är att beklaga att förarbetet till den nya regleringen inte berör den IPP-rättsliga problematik som kan uppkomma vid faderskapsfastställelsen.

3.4 Samordningsnummer och utfärdande av pass

Efter att Migrationsverket har beslutat om medborgarskap, enligt i dagsläget gällande regler, kan den tilltänkta fadern gå vidare i ansökan för att få svenskt pass för barnet. Först krävs att barnet har tilldelats ett samordningsnummer av Skatteverket, vilket fås genom ambassaden efter ansökan av fadern.¹³⁸ Ett samordningsnummer är ”en enhetlig identitetsbeteckning” för personer som inte tidigare har varit folkbokförda i Sverige.¹³⁹ Det är till för att svenska myndigheter skall undvika att förväxla personer med varandra. Krav för att Skatteverket skall ge ut ett samordningsnummer är att personens identitet är klarlagd.¹⁴⁰ Kraven för att få samordningsnummer påminner om vad som gäller för personnummer.¹⁴¹ Sveriges ambassad i New Delhi anser att barnets identitet är fastställt om den tilltänkta fadern inkommer med samma handlingar som krävdes vid anmälan om medborgarskap för barnet samt bevis om utfärdat medborgarskap.¹⁴² Det krävs att surrogatmodern, i egenskap av vårdnadshavare, har lämnat sitt samtycke till rekvisition av samordningsnummer.¹⁴³ Skatteverket tilldelar barnet ett samordningsnummer, vilket registreras i det namn som framkommer ur födelsebeviset.

Efter att Skatteverket har tilldelat barnet ett samordningsnummer kan den tilltänkta fadern ansöka om svenskt pass för barnet.¹⁴⁴ Beslutande myndighet för passansökan är

---

¹³⁸ Folkbokföringslagen 18a § och inte enligt medborgarskapslagen, vilket det hävdas i JO:s beslut 2013-05-22 dnr 5744-2012.

¹³⁹ Folkbokföringslag 18a § och Skatteverket, *Samordningsnummer*, SKV 707 utgåva 2.

¹⁴⁰ Folkbokföringsförordning 5a § 1 st.

¹⁴¹ Prop. 2008/09:111 s. 27.

¹⁴² Se avsnitt 3.3.1 och mejlkontakt med O. Westergård, Sveriges ambassad i New Delhi, Indien 2014-02-11.

¹⁴³ Utrikesdepartementets promemoria *Vägledning för utlandsmyndigheter vid passansökan i samband med surrogatfödelse*, Bilaga till beslut 2013-10-25.

¹⁴⁴ Notera den *tilltänkta* fadern kan i det här läget anses som den rättslige fadern.

ambassaden eller generalkonsulatet i barnets födelseland.¹⁴⁵ Villkor för att få ett utfärdat pass är att barnets identitet är styrkt och likaså vem som är barnets vårdnadshavare. Vårdnadshavaren skall även ha lämnat sitt samtycke.¹⁴⁶

3.5 Kommentrar

En intervjustudie med fem svenska par som har fått barn genom surrogatarrangemang visar på att de hade positiva erfarenheter av kontakterna med Migrationsverket.¹⁴⁷ En problematik som uppstod med att Migrationsverket godtar faderskapsfastställelser utan att ha uttryckligt stöd i lag är att det kan ge de tilltänkta föräldrarna en förhoppning om att frågan är slutbehandlad. Detta späs på ytterligare om paret har varit i kontakt med sin kommuns familjerättsenhet och där har fått riktlinjer och olika blanketter att ta med sig. Det blir tydligt när de kommer till Sverige med barnet ifall faderskapet återigen kan behöva fastställas och deras blanketter inte accepteras. Detta uppfattade de tilltänkta föräldrarna som svårförståeligt.¹⁴⁸

Par som vill genomföra ett surrogatarrangemang kan välja att använda sig av donerade ägg och sperma. De tilltänkta föräldrarna saknar i dessa fall helt genetiskt koppling med barnet, vilket betyder att ett DNA-test inte är till någon hjälp vid en faderskapsfastställelse. I dessa fall kan det bli komplicerat att få med barnet till Sverige. Den metod Migrationsverket använder sig av för att fastställa faderskap är i dessa fall inte tillämpbar. Enligt min mening blir det vid dessa fall svårt att undvika de svenska adoptionsreglerna eftersom det inte är möjligt att vid dessa fall påvisa något biologiskt föräldraskap. Såsom det framkommer i avsnitt 2.4 skulle dock troligen inte en adoption godkännas av MIA.

Det framkommer ur UD:s vägledning att det skall vara svårt att ”smyga” med att ett barn har blivit till genom ett surrogatarrangemang, genom att hävda att den tilltänkta föräldern är modern. Vad avsnitt 3.2 visar är att det förekommer att de båda tilltänkta föräldrarna skrivs in i det utländska födelsebeviset. Detta gör det möjligt för par att hävda att barnet har blivit till genom eget havandeskap, vid exempelvis en passansökan.

---

¹⁴⁵ Passlag 2 §.

¹⁴⁶ Passförordningen 1§.

¹⁴⁷ K. Hansson, E. Olofsson (2011), *Surrogatbarnet, ärendet myndigheter helst inte vill handlägga – Myndigheters bemötande vid surrogatmödraskap utifrån svensk lagstiftning och föräldrarnas perspektiv*, s. 10.

¹⁴⁸ K. Hansson, E. Olofsson (2011), s. 11.

Enligt UD:s vägledning är det troligt att det strider emot grunderna i den svenska rättsordningen att anse den ena tilltänkta föräldern som moder, varför det är av betydelse att moderskapet är styrkt. De svenska myndigheter som kommer i kontakt med barnet har att avgöra moderskapsfrågan. Myndigheterna skall själva avgöra vilka handlingar de anser krävas för att styrka moderskapet. Myndigheterna kan vägra att erkänna moderskapet utan erforderligt bevis om havandeskapet, t.ex. genom intyg från mödravårdscentral och arbetsgivare.¹⁴⁹ Föräldraskapet till barnet för den andra föräldern skall fastställas enligt IFL, oavsett om barnet har blivit till genom surrogatarrangemang eller via sin partners havandeskap.

Det kan noteras att Indien under år 2013 har infört nya riktlinjer kring surrogatarrangemang. Riktlinjerna ställer bland annat krav på att de tilltänkta föräldrarna skall vara gifta. I Indien erkänns inte samkönade äktenskap, vilket därför hindrar samkönade par att genomföra surrogatarrangemang i Indien. Ett annat krav är att de tilltänkta föräldrarna skall kunna uppvisa ett intyg från behörig myndighet i sitt hemland att ”landet erkänner surrogatarrangemang och att barnet kommer att tillåtas inresa till landet som ett biologiskt barn till det beställande paret”, vilket är ett intyg som en svensk myndighet inte kan utfärda.¹⁵⁰ Sverige erkänner inte surrogatarrangemang och det är inte heller möjligt att lämna en garanti att någon har rätt att resa till Sverige innan en ansökan om pass eller uppehållstillstånd har påbörjats.¹⁵¹ Även efter riktlinjernas införande åker dock svenskar till Indien och genomför surrogatarrangemang, enligt uppgifter från Sveriges ambassad i New Delhi.¹⁵²

---

¹⁴⁹ Utrikesdepartementets promemoria *Vägledning för utlandsmyndigheter vid passansökan i samband med surrogatfödelse*, Bilaga till beslut 2013-10-25.

¹⁵⁰ Sveriges ambassad i New Delhi, *Indiska myndigheter inför nya riktlinjer i surrogatärenden*, 2013-02-04.

¹⁵¹ Sveriges ambassad i New Delhi, *Indiska myndigheter inför nya riktlinjer i surrogatärenden*, 2013-02-04.

¹⁵² Mejlkontakt med O. Westergård, Sveriges ambassad i New Delhi, Indien 2014- 02-11

4 Åtgärder när barnet anländer till Sverige

4.1 Skatteverkets agerande vid folkbokföring för barnet

4.1.1 Folkbokföring vid surrogatarrangemang

När barnet anländer till Sverige skall de tilltänkta föräldrarna ansöka om folkbokföring för barnet.¹⁵³ Ansökan skall göras skriftligen till Skatteverket inom tre månader efter ankomsten och skall innehålla uppgifter om barnets bosättning, identitet och familj.¹⁵⁴ Detta gäller allmänt för alla barn som bor i Sverige, men kommer nedan appliceras på barn födda utomlands genom surrogatarrangemang. Ett barn folkbokförs i princip enligt samma regler som gäller för vuxna, undantag gäller krav på vårdnadshavarens underskrift och folkbokföringslagen 6 § 3 st.¹⁵⁵ Såsom framkom ovan i avsnitt 3.3.1 är det troligt att surrogatmodern kommer att anses som ensam vårdnadshavare, vilket innebär att det är hon som skall skriva under ansökan för barnet om folkbokföring i Sverige. Enligt Skatteverket är det vanligt att surrogatmoderns underskrift saknas på anmälan. Detta får till följd att barnet kommer att folkbokföras, enligt 6 § folkbokföringslagen, genom s.k. tredsoskrivning. När det gäller uppgifter om barnets familj registreras surrogatmamman som biologisk mor och vårdnadshavare, medan den tilltänkta fadern, i vissa fall, registreras som annan person.¹⁵⁶

HFD har i HFD 2012 ref. 31 konstaterat att födelsebevis och DNA-test, vilket visar faderskap till ett barn, inte uppfyllde de krav som ställs på en faderskapsfastställelse. Fallet rör ett barn, A.K., fött i Sierra Leone, som vid 16 år ålder flyttar till Sverige där barnets far, S.K., är bosatt. Fadern ansökte till Skatteverket om att han skulle införas som fader till barnet i folkbokföringen. Med ansökan bifogade han ett födelsebevis och DNA-test, vilka bägge påvisade honom som fader. HFD konstaterade att Skatteverket inte har till uppgift att i sak pröva de uppgifter som skall registreras. Dock krävs att de formella kriterierna är uppfyllda. Födelseintyget och DNA-beviset uppfyller inte de krav som stadgas i FB eller IFL rörande fastställande av faderskap. Ett faderskap skall vara fastställt genom bekräftelse eller dom. HFD konstaterade att DNA-beviset talade mycket för att S.K. var far till A.K. men att detta inte kunde rättfärdiga ett kringgående

---

¹⁵³ Folkbokföringslag 3 §. Barnet bör anses som bosatt i Sverige efter ankomsten.

¹⁵⁴ Folkbokföringslag 1 § 1 st. och 26 §.

¹⁵⁵ Prop. 2012/13:120 *Folkbokföringen i framtiden*, s. 92.

¹⁵⁶ Se mejlkonversation med C. Markusson på Folkbokföringsenheten, Skatteverket, 2014-02-20.

av gällande reglering på området. HFD fastställde Skatteverkets beslut att vägra att registrera S.K. som A.K:s far i folkbokföringen.

Det framkommer ur tre domar från år 2013 från Förvaltningsrätten i Stockholm att surrogatmoderns make skall införas som biologisk fader till barnet och som vårdnadshavare, tillsammans med surrogatmodern.¹⁵⁷ Dessa tre domar handlar alla om personer som har fått barn genom en surrogatmoder i Indien. Domarna är utgivna på samma dag och för liknande argumentation, varför de kommer att behandlas tillsammans. Parterna i målen hade samtliga åberopat FB:s bestämmelser. I samtliga fall har den tilltänkta fadern lagt fram tydliga bevis på att han är biologisk fader till barnen och att surrogatmoderns make har av sagt sig faderskapet. Skatteverkets anledning till att inte skriva in honom som biologisk fader var att uppgifter i folkbokföringen rör det rättsliga faderskapet och inte det biologiska. Skatteverket har inte till uppgift att fastställa det biologiska sambandet till barnen utan det juridiska. Domstolen konstaterade att det saknas specifika regleringar kring surrogatarrangemang i Sverige, varför domstolen hade att tillämpa gällande lagar på området. Vid tidpunkten för ansökan om att den sökande skulle folkbokföras som far till barnen saknades det uppgifter om att den tilltänkta fadern hade fått faderskapet fastställt i Indien. Det fanns inte heller någon dom eller bekräftelse på faderskapet här i Sverige. Det saknades således en formell grund för att registrera faderskapet och enligt FB 1 kap. 1 § presumerades den man som är gift med barnens moder att vara far till barnet. Eftersom Skatteverket inte har till uppgift att göra en prövning i sak om faderskapet utan enbart se till att de formella kriterierna är uppfyllda, ansåg förvaltningsdomstolen att Skatteverket hade gjort rätt som registrerat surrogatmoderns make som far till barnen.

I de fall där de tilltänkta fäderna har ett utländskt avgörande eller bekräftelse rörande faderskapet bör det inte uppstå några problem, förutsatt att avgörandet eller bekräftelsen uppfyller förutsättningarna för erkännande i Sverige. Skatteverket har att beakta regleringen i IFL och skall, om kraven enligt den är uppfyllda, erkänna faderskapet och föra in det i folkbokföringen. Det framkom i avsnitt 3.2 att vissa länder saknar rättslig reglering kring faderskapsfrågor. För personer som har utfört surrogatarrangemang i

---

¹⁵⁷ Förvaltningsrätten i Stockholm, Dom 2013-06-03 mål nr 17890-12, Förvaltningsrätten i Stockholm, Dom 2013-06-03 mål nr 20516-12, Förvaltningsrätten i Stockholm, Dom 2013-06-03 mål nr 20518-12. Se även Förvaltningsrätten i Stockholm, Dom 2013-04-03 mål nr 17442-12.

något av dessa länder krävs därför att faderskapet fastställs i Sverige. Notera att vid detta första steg berörs enbart den ena av männen i förhållandet, nämligen den som har genetisk koppling till barnet. Detta eftersom surrogatmodern anses, enligt svensk rätt, som den andra föräldern och att det i nuläget inte är möjligt att få faderskapet fastställt för bägge fäderna. Den andre tilltänkta fadern kommer att behöva adoptera barnet för att anses som juridisk förälder och vårdnadshavare.¹⁵⁸

4.1.2 Problematik vid fördröjd folkbokföring

Försäkringskassan saknar möjlighet att betala ut allmänt barnbidrag till de tilltänkta föräldrarna om inte faderskapet är fastställt och vårdnaden har blivit överförd till fadern. Det råder delade meningar i praxis huruvida barnbidrag enbart kan betalas ut till en juridisk vårdnadshavare eller inte. Enligt en dom från Försäkringsöverdomstolen framkommer det att barnbidrag kan betalas ut till den som ”faktiskt fostrar barnet” oavsett om personen har den rättsliga vårdnaden eller inte.¹⁵⁹ Dock verkar det enligt domen vara ett krav att det i vart fall rör sig om en förälder till barnet. Denna dom är från år 1993 vilket är innan socialförsäkringsbalken (SFB) infördes och riktlinjer kring barnbidrag fördes in där i 14 – 16 kap. Ett antal senare domar från tingsrätter och kammarrätter visar att domstolar inte är eniga om hur frågan kring möjligheten att få ut barnbidrag skall bedömas i händelse av surrogatarrangemang.

Problematiken i domarna rör frågan *när* den tilltänkta fadern har rätt att få ut barnbidrag för barnet som har kommit till genom surrogatarrangemang. Det framkommer ur SFB 15 kap. 3 § att allmänt barnbidrag börjar betalas ut månaden efter barnets födelse. Vid fall där barnets föds utomlands innebär det månaden efter barnets ankomst till Sverige, enligt SFB 5 kap. 9 § och 16 kap. 2 §. Vid ett surrogatarrangemang är vanligtvis vårdnaden inte överflyttad till de tilltänkta föräldrarna vid ankomsten till Sverige på ett enligt svensk rätt, IPP-rättsligt giltigt sätt. SFB 16 kap. 4 § stadgar att det är den som har ensam vårdnad om barnet som skall få barnbidraget. Först efter att vårdnaden har tillerkänts den tilltänkta fadern har Försäkringskassan börjat lämna ut barnbidrag. De tilltänkta föräldrarna har då lämnat in en omprövning och begärt att få ut barnbidrag retroaktivt för den tid som barnet har befunnit sig i Sverige.

---

¹⁵⁸ Se vidare i avsnitt 4.3.

¹⁵⁹ FÖD 1993:17.

Två relativt kortfattade domar från skilda tingsrätter kommer fram till att det saknas rättslig grund att utge barnbidrag före det att vårdnaden har flyttats över från surrogatmodern till den tilltänkta fadern. Bägge rättsfallen rörde surrogatarrangemang utförda i Indien.¹⁶⁰ Av större prejudiciellt intresse är två kammarrättsavgöranden, vilka dessutom står i strid emot varandra. Det är kammarrätterna i Sundsvall och Växjö som har haft frågan uppe för avgörande.¹⁶¹ I dessa två avgöranden har det, liksom i tingsrättsdomarna, varit fråga om par som har utfört surrogatarrangemang i Indien och begärt att få ut allmänt barnbidrag retroaktivt från månaden efter det att barnet anlände till Sverige.

Kammarrätten i Sundsvall konstaterade att införandet av regleringen om barnbidrag i SFB inte innebar någon förändring i sak. Vidare hänvisade domstolen till Försäkringsöverdomstolens avgörande FÖD 1993:17, se ovan, där avgörande var vem som faktiskt utövat vårdnaden och inte vem som hade den rättsliga vårdnaden. Domstolen konstaterade att syftet med barnbidrag är att det skall utgå till den som faktiskt utövar vårdnaden. I målet var det oomstritt att den tilltänkta fadern hade haft faktiska vårdnaden om barnet sedan ankomsten till Sverige. Den tilltänkta fadern ansågs därmed ha rätt till barnbidrag retroaktivt för den tid då vårdnaden inte ännu blivit överförd till honom.

I kontrast till Kammarrätten i Sundsvall beslutade Kammarrätten i Jönköping att den tilltänkta fadern inte hade någon rätt till barnbidrag under den tid vårdnaden inte var överflyttad. Domstolen argumenterade utifrån en liknande grund som i avsnitt 1.1 redogjorda JO-ärenden. I domen konstaterades att ett vårdnadsavtal som träffats i Indien mellan den tilltänkta fadern och surrogatmodern inte kan ges någon verkan innan faderskapet har blivit fastställt. Den tilltänkta fadern fick senare sitt faderskap till barnet fastställt genom en dom i Sverige och det är först vid denna tidpunkt vårdnadsavtalet kan tillerkännas verkan. Domstolen konstaterade att det saknades rättslig grund att för tiden innan dess betrakta den tilltänkta fadern som vårdnadshavare, varför den tilltänkta fadern inte fick rätt till att utfå barnbidrag direkt månaden efter barnets ankomst till Sverige. Kammarrätten konstaterar även att det undantag som gäller för blivande

---

¹⁶⁰Förvaltningsrätten i Göteborg, Dom 2013-02-19 mål nr 7871-12, Förvaltningsrätten i Malmö, Dom 2013-05-02 mål nr 11297-12.

¹⁶¹ Kammarrätten i Sundsvall, Dom 2013-11-05 mål nr 1465-13 och Kammarrätten i Jönköping, Dom 2014-02-04 mål nr 1406-13.

adoptivföräldrar i SFB 16 kap. 11 § inte är tillämpligt då det rör sig om biologiskt föräldraskap.

Frågan när barnbidrag skall börja betalas ut är oklar, när barnet har tillkommit vid surrogatarrangemang utomlands. Det förs rimliga resonemang i domarna, men utifrån olika utgångspunkter. Det kan påpekas att avgörandena i kammarrätterna speglar de domslut som de lägre instanserna kom fram till.¹⁶² HFD meddelade den 7 mars 2014 prövningstillstånd rörande Kammarrättens i Sundsvalls dom för ”vilken tidpunkt barnbidrag kan betalas ut till fader till barn som har fötts utomlands av en s.k. surrogatmoder”.¹⁶³

4.2 Bedömning av faderskapet i Sverige

För de fäder som inte fick någon dom eller bekräftelse på faderskapet i barnets födelseland krävs det att faderskapet fastställs i Sverige. Såsom framgår ovan i avsnitt 2.2.4 har socialnämnden i den kommun barnet får hemvist vid flytten till Sverige möjlighet att utreda och bekräfta faderskapet.¹⁶⁴ Vid bedömningen skall svensk lag tillämpas. För att socialnämnden skall kunna godkänna en faderskapsbekräftelse krävs att modern har lämnat sitt samtycke och att det kan anses troligt att mannen är fader till barnet. Dokumenten som de tilltänkta föräldrarna har visat upp till Migrationsverket i födelselandet bör anses som tillräckliga för att mannen kan anses som tillräckligt trolig fader, dock med reservationer på att det vore att föredra att surrogatmoderns make även har lämnat ett från surrogatavtalet skilt samtycke. För att en socialnämnd skall kunna bekräfta faderskapet krävs också att faderskapsbekräftelsen är bevittnad. En del socialnämnder har ansett sig oförmögna att kunna godkänna en faderskapsbekräftelse utan att ha träffat surrogatmodern, medan andra socialnämnder har tagit hjälp av svenska konsulaten i barnens födelseländer för bistånd med bevittning och kontakt med surrogatmodern.¹⁶⁵

Utöver faderskapsbekräftelse har den tilltänkta fadern möjlighet att få en dom som fastställer faderskapet. I enlighet med vad som redogjorts i avsnitt 2.2.3 har en svensk

---

¹⁶² Se Förvaltningsrätten i Falun, Dom 2013-04-25 mål nr 5395-11 och Förvaltningsrätten i Växjö, Dom 2013-03-18 mål nr 2345-12.

¹⁶³ Högsta förvaltningsdomstolen, Protokoll 2014-03-07 mål nr 210-14.

¹⁶⁴ IFL 3 § 1 st. och FB 2 kap. 1 §.

¹⁶⁵ K. Hansson, E. Olofsson (2011), s. 12.

domstol behörighet om barnet har hemvist i Sverige eller mannen som berörs har hemvist i Sverige.¹⁶⁶ Enligt IFL 5 § är svensk lag tillämplig då barnet i majoriteten av fallen har hemvist i Sverige vid avgörandet i första instansen. Mot bakgrund av sju domar rörande faderskapsfastställelse vid surrogatarrangemang utfört utomlands, från tre olika tingsrätter, kan det konstateras att inget domskäl behandlar frågan om domstolsbehörighet och lagval.¹⁶⁷ Domstolarna har valt att direkt tillämpa den svenska lagstiftningen. Det framkommer ur FB 1 kap. 5 § att om faderskap skall fastställas genom dom, ”skall rätten förklara en man vara far, om det genom en genetisk undersökning är utrett att han är barnets far.” Domstolarna har accepterat den DNA-analys som utfördes i barnets hemland. Enbart i två av tingsrättsdomarna behandlas frågan om hävande av faderskap för surrogatmoderns make och det enbart när parterna har yrkat om det.¹⁶⁸ Omständigheterna i domarna har alla en tydlig internationell anknytning och det är enligt min mening verkligen att beklaga att domstolarna väljer att inte beröra detta i sina domskäl. Domskälen hade blivit tydligare om domstolarna berör frågan om varför de har domsrätt och varför svensk lag blir tillämplig.

4.3 Barnets vårdnadshavare

4.3.1 Inledning

Behörighet för svenska myndigheter att pröva frågan om vårdnad för barnet får man enligt Bryssel II-förordningen art. 8. Den EU-medlemsstat där barnet har sin hemvist har behörighet att pröva frågor kring föräldraansvar. Enligt vad som har redogjorts i avsnitt 2.3.1 framkommer det att ett spädbarns hemvist anses överensstämma med den person som har den faktiska vårdnaden om barnet.¹⁶⁹ Vid ändrad hemvist skall skälen till flytten och dess varaktighet och regelbundenhet beaktas. Med hänsyn tagit till detta kan det anses att barnet får hemvist i Sverige vid ankomsten, då de tilltänkta föräldrarna

---

¹⁶⁶ IFL 4 §.

¹⁶⁷ Helsingborgs tingsrätt, Dom 2012-12-05 mål nr T 4311-12, Stockholms tingsrätt, Dom 2012-06-01 mål nr T 2756-12, Södertörns tingsrätt, Dom 2012-07-20 mål nr T 8999-12, Södertörns tingsrätt, Dom 2013-07-05 mål nr T 5479-13, Södertörns tingsrätt, Dom 2012-08-22 mål nr T 9990-13, Södertörns tingsrätt, Dom 2013-10-21 mål nr T 14285-13 och Södertörns tingsrätt, Dom 2013-11-06 mål nr T 7804-13. Dessa domar skall på intet sätt ses som uttömmande på området.

¹⁶⁸ Södertörns tingsrätt, Dom 2012-08-22 mål nr T 9990-13 och Södertörns tingsrätt, Dom 2013-11-06 mål nr T 7804-13. OBS! I en annan utav domarna påvisas att surrogatmodern är änka, Södertörns tingsrätt, Dom 2013-10-21 mål nr T 14285-13

¹⁶⁹ *Mercredi mot Chaffe*, mål C- 497/10 PPU (2010), ECR s. I-14309, para. 55.

har den faktiska vårdnaden om barnet samt planerar att bosätta sig med barnet i Sverige. Varje fall skall dock prövas individuellt utefter omständigheterna i det enskilda fallet.

Bryssel II-förordningen berör inte frågan om lagval, vilket istället skall bedömas enligt 1996 års Haagkonvention.¹⁷⁰ Enligt 1996 års Haagkonvention art. 15 skall svensk domstol eller myndighet tillämpa svensk lagstiftning när det föreligger behörighet att pröva en fråga om föräldraansvar. Vissa länder som utför surrogatarrangemang har gjort det möjligt för de tilltänkta föräldrarna att få vårdnaden om barnen tillskriven genom dom. En utländsk dom om vårdnad erkänns i Sverige enbart om det finns stöd i lag.¹⁷¹ Innebörden av detta är att enbart domar från EU- medlemsstater, de nordiska länderna eller konventionsslutna stater till 1996 års Haagkonvention eller stater anslutna till Europarådskonventionen erkänns i Sverige.¹⁷²

4.3.2 Socialtjänsten bekräftar vårdnaden

Vissa kommuners familjerättsenheter har utarbetat arbetsrutiner kring surrogatarrangemang. Innan avresan får de tilltänkta föräldrarna ett avtal om vårdnad att ta med till barnets födelseland för surrogatmodern att skriva under.¹⁷³ De tilltänkta föräldrarna har då själva tagit kontakt med dessa lokala familjerättsenheter. De svenska konsulaten i barnens födelseländer har bistått familjerättsenheterna i fråga om bevitning till vårdnadsavtalet och bakgrundskontroll.¹⁷⁴ I förordning med instruktion för utrikesrepresentationen 7c § framkommer det att svenska utlandsbeskickningar har en skyldighet att bistå svenska myndigheter vid utredning om faderskapsfastsällelse. Dock nämns inget om att bistå rörande vårdnadsfrågor. Genom detta tillvägagångssätt menar familjerättsenheterna att de har möjlighet att godkänna vårdnadsavtalet, enligt FB 6 kap. 6 §.

De rutiner vid surrogatarrangemang vissa familjerättsenheter har arbetat fram kan ifrågasättas utifrån Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd.¹⁷⁵ Där stadgas det att

---

¹⁷⁰ 1996 års Haagkonvention är gällande svensk lag på området enligt Lag om 1996 års Haagkonvention. Se M. Jänterä-Jareborg (2014), *Barnets bästa och Sveriges befogenheter och ansvar vid utebliven överflyttning av olovligen bortförda barn*, not 92.

¹⁷¹ Ex. vissa delstater i USA.

¹⁷² Se ovan avsnitt 3.3.1.

¹⁷³ Se redogörelsen för handläggningen i JO:s, beslut 2013-05-22 dnr 5744-2012. Kontakt har även skett med familjerättsenheten i Danderyd där de bekräftade handläggningsrutinerna, 2014-02-11.

¹⁷⁴ K. Hansson & E. Olofsson (2011), s. 12.

¹⁷⁵ SOSFS 2011:2 *Socialnämndens utredning och fastställande av faderskap*.

om en faderskapsutredning påbörjas innan ett barns födelse bör det vara kommunen där barnets mor är folkbokförd som skall ansvara för utredningen och när modern inte är folkbokförd i Sverige bör socialnämnden avvakta med att utreda faderskapet tills att barnet är fött.¹⁷⁶ Socialstyrelsens föreskrifter förespråkar att socialnämnderna bör avvakta med faderskapsutredningar om modern inte är folkbokförd i Sverige, vilket är fallet för surrogatarrangemang utomlands. Att vissa familjerättsenheter bistår med vårdnadsavtal m.m. till personer som avser utföra surrogatarrangemang utomlands är problematiskt eftersom genom att tillhandahålla dessa handlingar innan barnets födelse får man intrycket att familjerätterna redan har tagit ställning i faderskapsfrågan. Att bistå med hjälp till de tilltänkta föräldrarna rörande vårdnadsfrågor gör att det blir svårt att i ett senare läge kunna göra en oberoende utredning rörande faderskapet.

Det krävs att ett barn är folkbokfört i kommunen för att det ska vara möjligt för dess socialnämnd att ta upp ett ärende om vårdnad, enligt FB 6 kap. 17a § 2 st. Denna reglering tar sikte på socialnämndernas interna behörighet och inte Sveriges behörighet inom rättsområdet, vilket avgörs enligt IPP-rättsliga regleringar.¹⁷⁷ Ett vårdnadsavtal kan inte godkännas av nämnden innan barnet har fått hemvist i Sverige och faderskapet har blivit fastställt.¹⁷⁸ Socialnämnden har även skyldighet att utreda frågan om vårdnad innan ett godkännande kan lämnas, enligt FB 6 kap. 17a § 3 st. Vid en utredning kan exempelvis möjligheten för socialnämnden att komma i kontakt med surrogatmodern och en utländsk dom om vårdnad få betydelse.¹⁷⁹ Utredningen är till för att socialnämnden skall få en uppfattning av vad som kan anses vara det bästa för barnet. Utgångspunkten för ett avtal, där ena föräldern avser sig vårdnaden till fördel för den andra föräldern, är att socialnämnden skall godkänna avtalet, om det kan anses vara bäst för barnet.¹⁸⁰ Beroende på var surrogatarrangemanget har genomförts är det mer eller mindre möjligt att komma i kontakt med surrogatmodern för att få en klar bild av förloppet. Ett utländskt vårdnadsbeslut som inte erkänns i Sverige kan inte ensamt ligga till grund för att godkänna det svenska vårdnadsavtalet. Socialnämnderna har inga klara riktlinjer hur de skall hantera dessa frågor, vilket skapar osäkerhet. Ärendena kan

---

¹⁷⁶ SOSFS 2011:2 s. 5 och 8.

¹⁷⁷ Se ovan avsnitt 4.3.1 och M. Sjösten (2010), *Vårdnad, boende och umgänge – samt verkställigheten av sådana avgöranden och överenskommelser*, 3 uppl, s. 154.

¹⁷⁸ Kammarrätten i Jönköping, Dom 2014-02-04 mål nr 1406-13 och JO:s beslut 2013-05-22 dnr 5744-2012.

¹⁷⁹ Uppgifter från Danderyd kommuns familjerättsenhet, 2014-02-11.

¹⁸⁰ M. Sjösten (2010), s. 157.

hanteras helt olika beroende på var i landet man befinner sig. Vissa socialnämnder är mer benägna än andra att godkänna vårdnadsavtalen, medan andra hänvisar direkt till tingsrätterna.¹⁸¹

Frågan blir vad som händer ifall de tilltänkta föräldrarna inte har ett separat vårdnadsavtal med surrogatmodern om barnet. Möjligheten finns att vissa tror att det räcker med surrogatkontraktet, alternativt en utländsk dom rörande vårdnaden. Utifrån min redogörelse erkänns inte utländska vårdnadsavgöranden utan stöd i lag i Sverige och surrogatkontraktet anses stå i uppenbar strid mot svensk rättsordning.¹⁸² Vid dessa situationer bör det vara lämpligt att socialnämnderna hänvisar till tingsrätten för att bedöma vårdnadsfrågan.

4.3.2 Vårdnaden avgörs genom tingsrättsavgörande

Enligt FB 6 kap. 4-5 §§ kan domstol efter att föräldrar gemensamt eller enskilt har lämnat ett yrkande, besluta att anförtro vårdnaden åt en av föräldrarna. I de tingsrättsdomar jag har studerat hålls domskälen kortfattade.¹⁸³ Surrogatmodern har, i de fall hon inte har bistått ansökan, blivit tilldelad en god man som har fört hennes talan. Domstolarna konstaterar kort att parterna är överens med varandra och att överenskommelsen ligger i barnets bästa. Domstolarna väljer att inte ta upp problematiken kring surrogatarrangemang. Stockholms tingsrätt valde att konstatera att surrogatarrangemang inte är tillåtna i Sverige och att den vanliga regleringen om vårdnad skulle tillämpas.¹⁸⁴ Det kan ifrågasättas att domstolarna behandlar frågor om faderskap, vårdnad och adoption rörande surrogatarrangemang. Det kan anses att domstolarna genom att ta yrkandena upp till behandling ger stöd till ett förfarande som inte erkänns i Sverige. I den skiljaktiga meningen i NJA 2006 s. 505 framhålls dock att ansökan i sig inte är ”grundad på omständigheter av otillbörlig karaktär och avser inte att uppnå ett otillbörligt syfte”, varför en prövning kan tillåtas.¹⁸⁵

---

¹⁸¹ K. Hansson & E. Olofsson (2011), s. 12.

¹⁸² Se avsnitten 3.1 och 3.3.1.

¹⁸³ Gävle tingsrätt, Dom 2009-11-05 mål nr T 2042-09, Linköpings tingsrätt, Dom 2012-01-04 mål nr T 3770-11, Malmö tingsrätt, Dom 2013-02-14 mål nr T 12624-12, Malmö tingsrätt, Dom 2013-07-04 mål nr T 5214-13, Nacka tingsrätt, Dom 2012-01-19 mål nr T 6813-11, Stockholms tingsrätt, Dom 2012-10-18 mål nr T 5285-12 och Västmanlands tingsrätt, Dom 2012-07-24 mål nr T 2531-12.

¹⁸⁴ Stockholms tingsrätt, Dom 2012-10-18 mål nr T 5285-12

¹⁸⁵ NJA 2006 s. 505 rör en adoptionsansökan vid surrogatarrangemang. Se närmare nedan i avsnitt 4.3.

Domstolen skall vid sin bedömning ta hänsyn till vad som är barnets bästa, enligt FB 6 kap. 2a §. Barnets bästa skall alltid vara avgörande vid frågor om vårdnad och bl.a. skall särskilt beaktande göras gällande barnets behov av en nära kontakt med bägge föräldrarna. Vid surrogatarrangemang är det meningen att surrogatmodern inte skall ha någon fortsatt kontakt med barnet. Detta innebär att när domstolarna godkänner att vårdnaden flyttas över till fadern kommer högst troligt all kontakt mellan surrogatmodern och barnet att brytas. Det kan ändå ligga i barnets bästa att vårdnaden flyttas över, då surrogatmodern inte har del i den faktiska vårdnaden om barnet.

4.3 Närståendeadoption

Det är först när faderskapet har blivit fastställt och vårdnaden har flyttats över till fadern som har genetisk koppling till barnet som den andra tilltänkta föräldern kan påbörja sin process till att bli rättslig förälder. Det förfarande den tilltänkta föräldern har att tillgå är adoption, s.k. närståendeadoption. Frågan är om adoptionsförfarandet skall anses ha en internationell anknytning och därför göra 1993 års Haagkonvention och LIA aktuella. Barnets är fött i ett annat land och har en biologisk moder som bor där. Utifrån denna synvinkel har adoptionen en internationell anknytning, vilket skulle göra IPP-rättsliga regleringar aktuella. Se avsnitt 2.4.1 angående 1993 års Haagkonvention och den diskussion som där förs om surrogatarrangemang. 1993 års Haagkonvention är enbart tillämplig mellan de anslutande staterna och utanför dess tillämpningsområde tillämpas LIA. Enligt LIA 1 § föreligger svensk domsrätt om de sökande har medborgarskap eller hemvist i Sverige. Ansökan om adoption skall prövas enligt svensk lag, enligt LIA 2 §.

Enligt FB 4 kap. 3 § får den ene maken adoptera den andres barn ifall maken har givit sitt samtycke. Tre rekvisit skall vara uppfyllda för att en domstol skall kunna pröva frågan,

- Adoptanten skall vara gift med ett av barnets förälder,
- Adoptanten skall vara över 18 år, enligt FB 4 kap. 1 §
- Föräldrar som har del i vårdnaden skall ha lämnat sitt samtycke till adoptionen, enligt FB 4 kap. 5a §.

Samtycke behöver inte inhämtas från en förälder som inte har del av vårdnaden, enligt FB 4 kap. 5a § 2 st. Domstolen skall vid bedömningen avgöra om adoptionen är lämplig och till fördel för barnet. Ansökan skall inte godkännas om det har getts eller utlovats

någon form av ersättning, enligt FB 4 kap. 6 §. Här bör observeras att vid kommersiella surrogatarrangemang har ersättning utgivits till surrogatmodern, vilket borde innebära att en adoption inte kan komma i fråga. Dock vid adoptionsansökan är parterna de bägge tilltänkta föräldrarna. Det är oklart huruvida ersättningen tar sikte på parterna i målet eller ifall även surrogatmoderns ersättning kan beaktas. I ett protokoll från tingsrätten i Gävle beaktades inte surrogatmoderns ersättning och inte heller den internationella anknytning ärendet hade.¹⁸⁶ Enligt min mening bör tingsrätten beakta surrogatmoderns ersättning och avgöra huruvida den är överensstämmande med gällande reglering.

Kravet på att föräldrar skall ha lämnat sitt samtycke till adoptionen har närmare behandlats i NJA 2006 s. 505. Ärendet handlar om ett par som fick barn genom att makens syster agerade surrogatmoder. Surrogatarrangemanget genomfördes i Finland medan det fortfarande var tillåtet där. Kvinnan som önskade bli förälder till barnet lämnade in en ansökan om adoption till tingsrätten. Vid denna tidpunkt hade maken lämnat sitt samtycke till adoptionen och tingsrätten godkände adoptionen. Kort efter tingsrättens beslut överklagade maken adoptionen och begärde att adoptionsansökan skulle lämnas utan bifall. Makarna höll på att genomgå en skilsmässa, varför maken hade tagit tillbaka sitt samtycke till adoptionen. Hovrätten upphävde adoptionen.

Kvinnan överklagade till HD och gjorde gällande att barnet riskerar att förlora sin ”verkliga moder” om inte adoption kan göras gällande, vilket hon menade skulle strida mot Barnkonventionen. HD konstaterade att en make endast får adoptera den andre makens barn om det föreligger ett samtycke. Det är möjligt att överklaga ett adoptionsbeslut vid tillbakataget samtycke. HD ansåg inte att surrogatarrangemang utgör någon särskild anledning till att kringgå gällande principer. Den nuvarande regleringen ansågs förenlig med barnkonventionen, varför HD avslög adoptionsansökan.

Två domare var av skiljaktig mening och ansåg att adoptionen borde ha tillåtits. De skiljaktiga baserade detta på att en avslagen adoptionsansökan skulle innebära att kvinnan förlorar all rätt till umgänge och omvårdnad om barnet. Barnet hade växt upp med kvinnan som sin faktiska moder. Med beaktande av EKMR art. 8 om rätt till privat-

---

¹⁸⁶ Gävle tingsrätt protokoll 2009-12-02 mål nr Ä 1560-09.

och familjeliv samt barnkonventionen ansåg de skiljaktiga att det vore att anses som bäst för barnet att adoptionen genomfördes. Dessutom argumenterade de skiljaktiga för att omständigheterna var speciella, varför makens tillbakatagna samtycke inte bör vara avgörande för adoptionen. Avsikten med adoptionen var att ”uppnå en överensstämmelse mellan det genetiska samt faktiskt utövande föräldraskapet och det rättsliga föräldraskapet.” De skiljaktigas mening var att adoptionen skulle bifallas.

Rättsläget idag är att samtycke krävs av den andre maken för att det skall vara möjligt för den tilltänkta föräldern att anses som rättslig förälder. Surrogatmodern behöver inte lämna sitt samtycke. NJA 2006 s. 505 visar tydligt på den utsatthet den ena tilltänkta föräldern har vid ett surrogatarrangemang. De skiljaktigas mening har en poäng med att surrogatarrangemang inte riktigt passar in i dagens reglering. Dock kan det konstateras att deras argumentation enbart håller för de fall där de tilltänkta föräldrarna båda har genetisk koppling till barnet. Två män har inte den möjligheten, varför det krävs att paret är sams tills hela processen är genomförd.

5 Etiska och juridiska aspekter och barnets bästa

5.1 Barnets bästa

Barnkonventionen, art. 3, stadgar att vid alla frågor som rör barn, oavsett vilken myndighet eller domstol som handlägger ärendet, skall barnets bästa komma i främsta rummet. Den svenska översättningen av Barnkonventionen bör jämföras med hur konventionen är formulerad på någon utav officialspråken, ex. engelskan där barnets bästa skall vara ”a primary consideration”. Såsom framkommer i avsnitt 3.3.2 innebär detta att barnets bästa skall beaktas tillsammans med ”other primary considerations”. Principen om barnets bästa är en av grunderna i Barnkonventionen. Barnets bästa slår fast att barn har samma människovärde som vuxna och att barn är sårbara och i behov av särskilt skydd.¹⁸⁷ Vid tolkning av barnets bästa skall hänsyn tas till vad som är bäst både kortvarigt och på längre sikt. Barnets bästa skall vid en tillämpning vara överensstämmande med de andra artiklarna i barnkonventionen och fokusera på barnets egna politiska och medborgerliga rättigheter.¹⁸⁸ I svensk lagstiftning har principen om barnets bästa bland annat införts i FB 6 kap. 2a § i frågor om vårdnad, boende och umgänge och socialtjänstlagen 1 kap. 2 §.

Barnkonventionens art. 7 är av särskilt intresse rörande surrogatarrangemang. Artikelnen handlar om ett barns rättigheter att vid födseln få ett namn och ett medborgarskap. Vidare stadgas det att barnet skall så långt det är möjligt ha rätt till att få vetskap om sina föräldrar och att bli vårdad av dem. Den första delen av artikeln rörande medborgarskap har behandlats i avsnitt 3.2.2. Sverige är anslutet till Barnkonventionen och är därför folkrättsligt bundet att se till att svensk lag är överensstämmande med konventionen.¹⁸⁹ Att ett barn som har tillkommit genom surrogatarrangemang riskerar att bli statslöst kan anses oförenligt med konventionen. Argument där ansvaret flyttas över till barnens födelseländer är inte hållbara. Sverige bär ansvar för sina medborgare och kan inte förlita sig på vad andra länder bör göra eller inte göra. Enligt konventionens art. 2.2 har varje konventionsstat åtagit sig att ”säkerställa att barnet skyddas mot alla former av diskriminering och bestraffning på grund av föräldrars,

---

¹⁸⁷ SOU 1997:161. *Barnets bästa i främsta rummet, FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige*, kap. 6.1.

¹⁸⁸ UNICEF Sverige (2008), *Handbok om Barnkonventionen*, s. 48.

¹⁸⁹ R. Stern, M. Jörnruud (2011), *Barnkonventionens status, En utvärdering av för- och nackdelar med barnkonventionen som svensk lag*, s. 6.

vårdnadshavares eller familjemedlemmars ställning [...]”. Barnkonventionen ställer krav på att barnet skall skyddas mot all typ av diskriminering. Det krävs att konventionsstaten kan identifiera enskilda grupper av barn som kan vara i behov av särskilt stöd.¹⁹⁰ Barn födda genom surrogatarrangemang riskerar att bli särbehandlade och i vissa fall diskriminerade när Sverige saknar regleringar som även täcker in barn födda av surrogatmödrar. Att ett barn får svenskt medborgarskap innebär inte att man accepterar surrogatarrangemang utan att man ser till barnets bästa. Det bästa för barnet är inte att bli statslös.

Vad gäller barnets rätt till föräldrar, enligt art. 7, blir det mer komplicerat, eftersom det krävs att man slår fast vilka som skall anses som föräldrar. Lagstiftaren i Sverige har ansett att det är den kvinna som föder barnet som är modern, oavsett genetisk koppling. Detta kan anses som ett rimligt ställningstagande och bör i sådana fall innebära att de svenska myndigheterna skall agera mer varsamt när de hanterar frågor om bland annat vårdnad och adoption. Det gäller att myndigheternas beslut är noggrant övervägda innan alla band mellan surrogatmodern och barnet klipps. Frågan kan även ställas om barnet har rätt till vetskap om ev. äggdonator och spermadonator. Enligt min mening bör detta vara fallet, då det stadgas i art. 7 att barnet har rätt till vetskap om sina föräldrar. I Sverige finns krav på att donatorerna inte får vara anonyma vid insemination eller provrörsbefruktning.¹⁹¹

Ett barn som har fötts genom ett surrogatarrangemang riskerar att vid födseln stå utan några rättsliga föräldrar. När lagen i födelselandet och i de tilltänkta föräldrarnas hemland erkänner olika personer som föräldrar riskerar barnet att hamna mellan lagarna.¹⁹² Ett internationellt uppmärksammat fall rör ett japanskt par som hade anlitat en surrogatmoder i Indien.¹⁹³ Medan surrogatmodern var gravid genomgick paret skilsmässa och maken avsåg sig alla åtaganden till barnet. Vid barnets födsel fanns ingen förälder som tog hand om barnet. Surrogatmodern ansåg sitt uppdrag slutfört och barnet lämnades över till en annan kvinna som nyligen också hade agerat surrogatmoder för tillfällig vård av barnet. Den tilltänkta fadern åkte till Indien men innan faderskapet

---

¹⁹⁰ UNICEF Sverige (2008), *Handbok om Barnkonventionen*, s. 35ff.

¹⁹¹ Lag om genetisk integritet m.m. 6 kap. 4 § och 7 kap. 6 §.

¹⁹² A. (Teun) V.M. Struycken (2010), *Surrogacy – a new way to become a mother? A new PIL issue*, I: *Convergence and Divergence in Private International Law*, Liber Amicorum Kurt Siehr, s. 366.

¹⁹³ A. Malhotra, R. Malhotra (2013), *Law and surrogacy arrangements in India*, I: *The International Survey of Family Law 2013 ed.*, s. 156ff.

var fastställt och vårdnaden överflyttad till honom behövde han åka tillbaka till Japan på grund av att hans visum gick ut. Modern till den tilltänkta fadern åkte därefter till Indien för att ta hand om barnet och ta med barnet till Japan. Problem uppkom på grund av avsaknad av reglering rörande surrogatarrangemang. Utan att gå in närmare på omständigheterna kan det konstateras att fallet belyser den utsatthet barnet har vid surrogatarrangemang. Vad händer med barnet om de tilltänkta föräldrarna ångrar sig och inte vill ha något barn? Det är ingen mänsklig rättighet att få barn men däremot att ha föräldrar.

5.2 Etiska problem rörande surrogatarrangemang

Tidigare statliga utredningar i Sverige har konstaterat att surrogatarrangemang inte är etiskt försvarbart. Människovärdesprincipen har ansetts avgörande, i bemärkelsen att en kvinna inte skall användas som medel för barnlösa att få barn.¹⁹⁴ Surrogatarrangemang aktualiserar frågor om personers rätt att bestämma över sin egen kropp och havandeskap.¹⁹⁵ En persons rätt att bli gravid för någon annan men även en persons rätt att göra abort, oavsett vem som har anspråk på barnet. Frågan är vilka krav man kan ställa på en surrogatmoder och vilken rätt de tilltänkta föräldrarna har till det ofödda barnet.

Enligt en intervjustudie i Indien är anledningen till att kvinnor ställer upp som surrogatmödrar rent ekonomiska.¹⁹⁶ Majoriteten av surrogatmödrarna kommer ifrån fattiga omständigheter där familjens inkomster inte räcker till. En del har akuta finansiella svårigheter medan andra ser en möjlighet att ge sina barn en bättre framtid. Det framkommer ur intervjuerna att kvinnorna inte har blivit helt informerade om vad det innebär att vara surrogatmoder. Exempelvis har inte alla kunskap om den omfattande undersökning de behöver genomgå innan de kan bli accepterade som surrogatmödrar eller om att flera embryon kan komma att föras in i deras livmoder.¹⁹⁷ Under graviditeten har kvinnorna krav på sig att avhålla sig från sexuell aktivitet och att inte anstränga sig. Surrogatmödrarna skall enbart fokusera på sin graviditet och läkare

---

¹⁹⁴ Prop. 2001/02:89 *Behandling av ofrivillig barnlöshet*, s. 55.

¹⁹⁵ Dir. 2013:70 *Utökade möjligheter till behandling av ofrivillig barnlöshet*, s. 7.

¹⁹⁶ Sama-Resource Group for Women and Health (2012), *Birthing a market, A study on commercial surrogacy*, s. 50.

¹⁹⁷ Sama-Resource Group for Women and Health (2012), s. 62ff.

bevakar dem i minsta detalj.¹⁹⁸ Barnen föds vanligen genom planerat kejsarsnitt, där hänsyn kan tas till när de tilltänkta föräldrarna har möjlighet att vara närvarande. Kraven ställs för att garantera att barnet skall födas friskt och hänsyn till surrogatmoderns rättigheter verkar sekundär.¹⁹⁹ Utifrån intervjustudien framkommer en bild av att surrogatmödrarna blir behandlade som medel för de tilltänkta föräldrarna till att få barn.

För närvarande utreds frågor kring surrogatarrangemang även i Norge, Island och Finland.²⁰⁰ Det finns en problematik att införa en svensk reglering som förenklar för par att åka utomlands för att utföra surrogatarrangemang. Vid t.ex. adoption finns det välfungerande kontrollinstanser och internationella konventioner. Ett par som har ansökt om adoption behöver genomgå ett flertal kontroller och uppfylla ett flertal kriterier innan de kan bli aktuella som adoptivföräldrar. För att ett barn skall bli aktuellt för internationell adoption krävs, enligt 1993 års konvention, att möjligheten för återförening med sin biologiska familj eller adoption inom landet har uteslutits.²⁰¹

En surrogatmor i exempelvis Indien är inte enbart gravid på uppdrag av någon annan och kan fortsätta med sitt liv under graviditeten, utan hela hennes kropp verkar vara under kontroll för de tilltänkta föräldrarna.²⁰² Det tillhör problematiken rörande surrogatarrangemang att det inte enbart handlar om att tillhandahålla sin livmoder utan krav ställs på ens levnadsvanor. Vissa surrogatkliniker kräver mer eller mindre att surrogatmödrarna bor i särskilda hem under hela sin graviditet, där de noggrant kan bevakas av läkare. Detta är en del av ett surrogatarrangemang och det handlar inte bara om en kvinnas rätt att föda barn åt någon annan. Om det hade rört sig om jobb på fabrik och det hade uppdragats att kvinnor arbeta nio månader i sträck utan rättighet att gå utanför fabriken hade vi troligen förfasats och bojkottat företaget. Vi hade troligtvis ansett att det inte finns någon berättigad lön för ett sådant arbete. Kommersiella surrogatarrangemang bör ifrågasättas eftersom det kan leda till att kvinnor utnyttjas och att havandeskap kommersialiseras. Det kan vara svårt för en surrogatmoder i en

---

¹⁹⁸ Sama-Resource Group for Women and Health (2012), s. 74.

¹⁹⁹ P. Laufer-Ukeles (2013), *Mothering for money: Regulating commercial intimacy, surrogacy, adoption*, Indiana Law journal vol. 88, s. 1268.

²⁰⁰ Dir. 2013:70 s. 7.

²⁰¹ 1993 års Haagkonvention art. 4.

²⁰² P. Laufer-Ukeles (2013), s. 1268.

ekonomisk utsatt situation att agera självständigt och att ha kontroll över sin egen kropp.²⁰³

Den svenska utredningen om utökade möjligheter till assisterad befruktning har som utgångspunkt att om någon form av surrogatarrangemang bör tillåtas i Sverige skall det vara av altruistisk karaktär.²⁰⁴ Redogörelsen ovan visar på att kommersiella surrogatarrangemang är problematiska. Surrogatmodern i det fattigare landet riskerar att bli medel för rika västerlänningar att få barn. Att surrogatmodern befinner sig långt borta möjliggör till ett större distanstagande till kvinnans rättigheter.²⁰⁵ Dock att kriminalisera surrogatarrangemang genomförda utomlands riskerar att drabba barnet minst lika mycket som de tilltänkta föräldrarna. En kriminalisering riskerar att stigmatisera barnet och göra det föräldralöst.²⁰⁶ Att införa surrogatarrangemang i Sverige möjliggör hårdare krav på de tilltänkta föräldrarna och införande av olika kontrollmekanismer. Det är enklare att säkerställa surrogatmoderns rättigheter vid inhemska surrogatarrangemang.²⁰⁷ Sverige kan för att minska användandet av surrogatmödrar utomlands införa bötesstraff på detta förfarande. Bötesbelopp skulle innebära minskade incitament för par att vända sig utomlands, men samtidigt inte förhindra barnets rätt till föräldrar.

Att införa en svensk reglering kring inhemska surrogatarrangemang är också problematiskt. Möjligheten till utnyttjande finns även lokalt och att kvinnor ställer upp som surrogatmödrar enbart på grund av pengar. I Grekland infördes altruistiska surrogatarrangemang år 2002, vilket innebar att innan ett surrogatarrangemang kunde påbörjas krävdes att en domstol hade godkänt förfarandet. Domstolen skulle bedöma huruvida surrogatmodern hade altruistiska skäl till att hjälpa de tilltänkta föräldrarna med att få barn. Ekonomisk kompensation för själva havandeskapet ansågs inte accepterat och krav ställdes på en nära relation mellan surrogatmodern och de tilltänkta föräldrarna.²⁰⁸ Erfarenheter från Grekland visar dock på att systemet utnyttjades. De tilltänkta föräldrarna påstod att de var mycket nära vänner med sin surrogatmoder och

---

²⁰³ Å. Saldeen (2013), *Barn- och föräldrarätt*, 7 uppl, s. 133.

²⁰⁴ Dir. 2013:70 s. 9.

²⁰⁵ P. Laufer-Ukeles (2013), s. 1269.

²⁰⁶ P. Laufer-Ukeles (2013), s. 1276.

²⁰⁷ P. Laufer-Ukeles (2013), s. 1277.

²⁰⁸ J. Stoll (2013), *Surrogacy arrangements and legal parenthood – Swedish law in a comparative context*, s. 89f.

enbart ett fåtal av surrogatmödrarna var släkt med de tilltänkta föräldrarna. Surrogatmodern visade sig i många fall vara östeuropeiska immigranter som var betydligt yngre än de tilltänkta föräldrarna och en hel del talade för att de påstådda vänskapsbanden var fiktiva. Undersökningen konstaterade att mycket talade för att surrogatmodern kompenseras för sina tjänster.²⁰⁹ Även inom Sverige är det svårt att garantera att en surrogatmoder blir havande av altruistiska skäl och inte ekonomiska. Relationen mellan surrogatmodern och de tilltänkta föräldrarna bör vara noggrant utredd för att kunna garantera att det inte förekommer någon typ av beroendesituation.

Problematik kring hälsovårdsturism, ex. surrogatarrangemang, i mindre utvecklade länder är att det finns en risk för att resurserna inte sprids jämt över hela landet. I Indien har sjukvården utvecklats dramatiskt på senare år och har blivit allt mer avancerad. Dock är tillgång till den senaste tekniken beroende på ens finansiella status. Pengarna finns på privata sjukhus som inriktar sig på västerlänningar, vilka lockar till sig de högpresterande läkarna att jobba hos dem. En fri marknad skapar inte en jämn fördelning av resurser. Där det finns utbredd fattigdom saknas incitament till etablering. Att västerlänningar fortsätter åka utomlands för surrogatarrangemang hjälper inte nödvändigtvis ett lands hälso- och sjukvårdsutveckling.²¹⁰

5.3 Den andra förälderns rättsliga ställning

Vid ett surrogatarrangemang går båda tilltänkta föräldrar in med samma förhoppningar och åtaganden till det potentiella framtida barnet. Det är dock enbart möjligt för en utav männen att bidra med genetiska anlag till barnet. Moderskap bestäms utifrån vem som har varit havande med barnet och någon genetisk koppling krävs inte. Faderskapet är dock antingen kopplat till äktenskap med den havande kvinnan eller till genetiska faktorer. Därför riskerar föräldern utan genetisk koppling till barnet att hamna i en utsatt situation.

Möjligheten till att bli ansedd som förälder till barnet för de tilltänkta föräldrarna är kopplad till att den ena mannen har ett genetiskt samband till barnet.²¹¹ Efter den ena föräldern har fått sitt föräldraskap bekräftat och har fått ensam vårdnad om barnet kan

---

²⁰⁹ J. Stoll (2013), s. 91f.

²¹⁰ G. Palattiyil, E. Blyth, D. Sidhva, G. Balakrishnan (2010), *Globalization and Cross-border reproductive services: Ethical implications of surrogacy in India for social work*, s.687f.

²¹¹ A. Singer, "Mater semper certa est"?, JT 2006-07 s. 425.

den andra tilltänkta föräldern lämna in en ansökan om adoption. För att adoptionen skall gå igenom krävs att vårdnadshavaren till barnet lämnar sitt samtycke. Utan något samtycke godkänns inte adoptionen.²¹² Reglerna rörande fastställande av faderskap är inte utformade för surrogatarrangemang. Ett möjligt förlopp är att den genetiska fadern dör innan adoptionsproceduren är avklarad och kan därför inte ge sitt samtycke. Vid en sådan situation riskerar barnet att stå utan någon vårdnadshavare. Det bör ligga i barnets intresse att få sina föräldrar erkända rättsligt.

Att införa en reglering som erkänner bägge de tilltänkta föräldrarna som rättsliga föräldrar kan dock innebära att surrogatmodern försvinner ur bilden. Enligt avsnitt 5.1 bör ett sådant beslut tas först efter noggrant övervägande eftersom barnet även har rätt till sina föräldrar och vetskap om sitt ursprung.

---

²¹² Enligt A. Singer är kravet på samtycke absolut. Se A. Singer, JT 2006-07 s. 428 och NJA 2006 s. 505.

6 Avslutande betraktelser

Statens medicinsk -etiska råd (SMER) konstaterade under sin genomgång av etiska aspekter kring assisterad befruktning att det finns ett behov av nationell reglering kring hur frågor om surrogatarrangemang genomförda utomlands skall hanteras.²¹³ De juridiska oklarheterna ansågs få konsekvenser för barnet och det ansågs angeläget att skyndsamt reglera på området. Min framställning bekräftar det som SMER påpekar. Rättsställningen för barn födda utomlands genom surrogatarrangemang är i dagsläget osäker. Utan en tydlig reglering riskerar barnen att hamna emellan födelselandets och Sveriges nationella regleringar. Svenska myndigheter har utarbetat egna rutiner för hur ärendena skall hanteras och de är inte alltid överensstämmande med varandra eller för den delen gällande rätt. Det uppstår svårigheter att garantera barnets bästa om det saknas entydig reglering.

Efterfrågan på juridisk reglering inom ämnet växer, vilket jag även vid min praktik på Familjens jurist i Stockholm fick intrycket av. Det förekommer att par som har genomgått ett surrogatarrangemang utomlands söker juridisk assistans, men även här är det oklart hur en jurist kan vägleda sina klienter. Regleringen är inte tydlig nog men klienterna kräver besked.

Utöver inhemsk reglering bör Sverige arbeta på internationell nivå för att arbeta fram konventioner som behandlar ämnet. Att ignorera surrogatarrangemang som fenomen kommer inte att hindra personer att åka utomlands för att kontakta en surrogatmoder. Utan reglering riskerar barnet, surrogatmodern och de tilltänkta föräldrarna att hamna i en utsatt situation. Ett barn kan riskera att bli statslös och utan föräldrar medan en surrogatmoder riskerar att få sina mänskliga rättigheter kränkta.

---

²¹³ SMER 2012-09-21 Dnr 29/12, *Juridiska frågor kring barn som tillkommit genom surrogatmoderskap i utlandet.*

Källförteckning

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1973:158 *med förslag till lag om ändring i lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap, m.m.*

Prop. 1984/85:124 *om internationella faderskapsfrågor m.m.*

Prop. 1999/2000:147 *Lag om svenskt medborgarskap*

Prop. 2001/02:89 *Behandling av ofrivillig barnlöshet*

Prop. 2008/09:111 *Personnummer och samordningsnummer*

Prop. 2012/13:120 *Folkbokföringen i framtiden*

Prop. 2013/14:143 *Ett medborgarskap som grundas på samhörighet*

Statliga offentliga utredningar

SOU 1997:161. *Barnets bästa i främsta rummet, FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige*

SOU 2005:111. *Föräldraansvar och åtgärder till skydd för barn i internationella situationer – 1996 års Haagkonvention m.m.*

SOU 2013:29. *Det svenska medborgarskapet*

Utredningar från EU

Policy department C: Citizens' rights and constitutional affairs, *A comparative study on the regime of surrogacy in EU member states*, Legal affairs, European parliament 2013

Övrigt

Dir. 2013:70. *Utökade möjligheter till behandling av ofrivillig barnlöshet*

Justitieombudsmannen, Beslut 2013-05-22 dnr 5744-2012, *Kritik mot Socialnämnden i Helsingborgs kommun för handläggningen av ett ärende rörande barn födda genom s.k. surrogatmoderskap utomlands*

Skatteverket, *Samordningsnummer*, SKV 707 utgåva 2

SMER 2012-09-21 Dnr 29/12, *Juridiska frågor kring barn som tillkommit genom surrogatmoderskap i utlandet*

SMER rapport 2013:1 *Assisterad befruktning – etiska aspekter*

Utrikesdepartementets promemoria *Vägledning för utlandsmyndigheter vid passansökan i samband med surrogatfödelse* Bilaga till beslut 2013-10-25

Litteratur

Adlercreutz, A, Gorton, L, *Avtalsrätt I*, 13 uppl, Juristförlaget i Lund 2011

Bogdan, M, *Internationellt privaträttsliga aspekter av äggdonation och surrogatmoderskap*, SvJT 2002 s. 746-747

Bogdan, M, *Svensk internationell privat- och processrätt*, 8 uppl, Norstedts juridik 2014

Borrás, A, *From Brussels II to Brussels II Bis and further*, I: Brussels II bis, Its impact and application in the Member States, Ed. K. Boele-Woelki, C. González Beilfuss, European Family Law series 2007

Hansson, K, Olofsson, E, *Surrogatbarnet, ärendet myndigheter helst inte vill handlägga – Myndigheters bemötande vid surrogatmödraskap utifrån svensk lagstiftning och föräldrarnas perspektiv (C-uppsats)*, Institutionen för socialt arbete, Mittuniversitetet 2011

Helmus, I, *Proportionalitetsprincipen I: Offentlighetsrättsliga principer*, Red. L. Marcusson, 2uppl, Iustus förlag 2012

Jänträ-Jareborg, M (2014) *Barnets bästa och Sveriges befogenheter och ansvar vid utebliven överflyttning av olovligen bortförda barn*

Jänträ-Jareborg, M, *Europeiska unionen och familjerätt: de första tio åren av svenskt medborgarskap*, SvJT 2005 s. 804-843

Jänträ-Jareborg, M, *Parenthood for same-sex couples – Scandinavian developments*, I: Legal recognition of same-sex relationships in Europe, National, Cross-border and

European perspectives, Ed. K. Boele-Woelki, A. Fuchs, 2 uppl, European Family Law series 2012

Jäterä-Jareborg, M, Singer, A, *Folkrätten i familjerätten – familjerätten i folkrätten*, I: Folkrätten i svensk rätt, Red. R. Stern, I. Österdahl, Liber AB 2012

Laufer-Ukeles, P (2013), *Mothering for money: Regulating commercial intimacy, surrogacy, adoption*, Indiana Law journal vol. 88, Issue 4

Lundberg, B, *Barn födda av surrogatmamma*, PM 2009-04-22 Rev. 2011-06-22, Migrationsverket

Malhotra, A, Malhotra, R, *India – Law and surrogacy arrangements in India*, I: The International Survey of Family Law, Ed. B. Atkin, F. Banda, 2013 edition

Melin, S, *Juridikens begrepp*, 5 uppl, Iustus Förlag 2012

Palattiyil, G, Blyth, E, Sidhva, D, Balakrishnan, G, *Globalization and Cross-border reproductive services: Ethical implications of surrogacy in India for social work*, International Social Work 2010 53:686

Pålsson, L, *Svensk rättspraxis i internationell familje- och arvsrätt*, 2 uppl, Norstedts juridik 2006

Rosas, A, Armati, L, *EU constitutional law, An introduction*, Hart publishing 2010

Saldeen, Å, *Barn- och föräldrarätt*, 7 uppl, Iustus förlag 2013

Sama-Resource Group for Women and Health (2012), *Birthing a Market, A Study on Commercial Surrogacy*

Schiratzki, J, *Föräldraansvar i välfärdsstaten – om vårdnad, vårdnadstviser och barnskydd*, Norstedts juridik 2013

Singer, A, *Barnets bästa, Om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*, 6 uppl, Norstedts juridik 2012

Singer, A, "Mater semper certa est"? JT 2006-07 s. 424-431

Sjösten, M, *Vårdnad, boende och umgänge – samt verkställigheten av sådana avgöranden och överenskommelser*, 3 uppl, Norstedts juridik 2010

Stern, R, Jörnruud, M, *Barnkonventionens status, En utvärdering av för- och nackdelar med barnkonventionen som svensk lag*, UNICEF Sverige 2011

Sterzel, F, *Legalitetsprincipen I: Offentlighetsprinciper*, Red. L. Marcusson, 2 uppl, Iustus förlag 2012

Stoll, J, *Surrogacy arrangements and legal parenthood – Swedish law in a comparative context (diss)*, Juridiska fakulteten, Uppsala universitet 2013

Struycken, A. (Teun) V.M., *Surrogacy – a new way to become a mother? A new PIL issue*, I: Convergence and Divergence in Private International Law, Liber Amicorum Kurt Siehr, Ed. K. Boele-Woelki, T. Einhorn, D. Girsberger, S. Symeonides, 2010

Sverdrup, T, *Norway – equal rights at any costs? I: The future of child and family law, International predictions*, Ed. E. E. Sutherland, Cambridge University press 2013

Sverne Arvill, E, Svensson, A, *Adoption*, 2 uppl, Norstedts juridik 2008

Sörgjerd, C, *Rätten att bli förälder – en analys av reglerna om assisterad befruktning och adoption*, SvJT 2012 s. 675-707

UNICEF Sverige, *Handbok om Barnkonventionen*, 2008

Wermelin-Börjesson, B, *The impact and application of Brussels II bis regulation in Sweden*, I: Brussels II bis, Its impact and application in the Member States, Ed. K. Boele-Woelki, C. González Beilfuss, European Family Law series 2007

Svenska domstolar

Högsta domstolen

NJA 1988 s. 105

NJA 1999 s. 181

NJA 2006 s. 505

NJA 2007 s. 684

NJA 2008 N 31

NJA 2011 s. 499

Högsta domstolen, Beslut meddelat den 8 juli 2013, mål nr Ö 5110-12

Hovrätterna

RH 2004:41

Tingsrätterna

Gävle tingsrätt, Dom 2009-11-05 mål nr T 2042-09

Gävle tingsrätt, Protokoll 2009-12-02 mål nr Ä 1560-09

Helsingborgs tingsrätt, Dom 2012-12-05 mål nr T 4311-12

Linköpings tingsrätt, Dom 2012-01-04 mål nr T 3770-11

Malmö tingsrätt, Dom 2013-02-14 mål nr T 12624-12

Malmö tingsrätt, Dom 2013-07-04 mål nr T 5214-13

Malmö Tingsrätt Dom 2013-11-26 mål nr T 8291-13

Nacka tingsrätt, Dom 2012-01-19 mål nr T 6813-11

Stockholms tingsrätt, Dom 2012-06-01 mål nr T 2756-12

Stockholms tingsrätt, Dom 2012-10-18 mål nr T 5285-12

Södertörns tingsrätt, Dom 2012-07-20 mål nr T 8999-12

Södertörns tingsrätt, Dom 2012-08-22 mål nr T 9990-13

Södertörns tingsrätt, Dom 2013-07-05 mål nr T 5479-13

Södertörns Tingsrätt Dom 2013-07-09 mål nr T 7663-13

Södertörns tingsrätt, Dom 2013-10-21 mål nr T 14285-13

Södertörns tingsrätt, Dom 2013-11-06 mål nr T 7804-13

Västmanlands tingsrätt, Dom 2012-07-24 mål nr T 2531-12

Högsta förvaltningsdomstolen

RÅ 1996 ref. 52

HFD 2012 ref. 31

Högsta förvaltningsdomstolen, Protokoll 2014-03-07 mål nr 210-14

Kammarrätterna

Kammarrätten i Jönköping, Dom 2014-02-04 mål nr 1406-13

Kammarrätten i Sundsvall, Dom 2010-09-29, mål nr 3153-09

Kammarrätten i Sundsvall, Dom 2013-11-05 mål nr 1465-13

Förvaltningsdomstolarna

Förvaltningsrätten i Falun, Dom 2013-04-25 mål nr 5395-11

Förvaltningsrätten i Göteborg, Dom 2013-02-19 mål nr 7871-12

Förvaltningsrätten i Malmö, Dom 2013-05-02 mål nr 11297-12

Förvaltningsrätten i Stockholm, Dom 2013-04-03 mål nr 17442-12

Förvaltningsrätten i Stockholm, Dom 2013-06-03 mål nr 17890-12,

Förvaltningsrätten i Stockholm, Dom 2013-06-03 mål nr 20516-12

Förvaltningsrätten i Stockholm, Dom 2013-06-03 mål nr 20518-12

Förvaltningsrätten i Växjö, Dom 2013-03-18 mål nr 2345-12

Försäkringsöverdomstolen

FÖD 1993:17

Internationella domstolar

EU-domstolen

A, mål C-523/07 (2009), ECR s. I-2805

Mercredi mot Chaffe, mål C- 497/10 PPU (2010), ECR s. I-14309

C.D. mot S.T., mål C-167/12 (2014)

Z. mot A Government department, mål C-363/12 (2014)

Europadomstolen

Mål *Genovese mot Malta* (2011), reg. 53124/09

EU och andra internationella rättsakter

1980 års Haagkonvention konventionen om de civila aspekterna på internationella bortföranden av barn

1980 års Luxemburgkonvention om erkännande och verkställighet av avgöranden rörande vårdnad om barn samt om återställande av vård av barn (Europarådskonventionen)

1993 års Haagkonvention om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner

1996 års Haagkonvention om behörighet, tillämplig lag, erkännande, verkställighet och samarbete i frågor om föräldraansvar och åtgärder till skydd för barn

Europaparlamentets och Rådets förordning (EG) nr 593/2008 om tillämplig lag för avtalsförpliktelser (Rom I-förordningen)

Europeiska konventionen (4 november 1950) om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (EKMR)

Europeiska unionens stadga (30 mars 2010) om de grundläggande rättigheterna (EU:s rättighetsstadga)

Förenta nationernas konvention (20 november 1989) om barnets rättigheter (Barnkonventionen)

Rådets förordning (EG) nr 2201/2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000 (Bryssel II-förordningen)

Övrigt

Markusson, C, mejlkonversation 2014-02-20, Folkbokföringsenheten, Skatteverket

Stenbom, N, Telefonsamtal 2014-02-11, Familjerättsenheten i Danderyds kommun

Sveriges ambassad i New Delhi, *Indiska myndigheter inför nya riktlinjer i surrogatärenden*, 2013-02-04, <http://www.swedenabroad.com/sv-SE/Ambassader/New-Delhi/Aktuellt/Nyheter/Indiska-myndigheter-infor-nya-riktlinjer-i-surrogatarenden/>
Kontrollerat senast 2014-05-11

Westergård, O, mejlkonversation 2014-02-11, Sveriges ambassad i New Delhi, Indien